

Göstergebilim (Semiyotik) Açısından "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek" Hikâyesi'nin Analizi

DR. RAHİME DEVECİ¹

Öz

Göstergebilim, anlamlı bir bütünün hangi anlamsal katmanlardan oluştuğunu, bunu üst dil aracılığıyla dizgeleştirerek nasıl sunduğunu ve anlamın eklemeli biçimini araştırmayı amaçlar. Anlamın hangi süreçlerden geçerek üretildiğini sorgulayan göstergebilimin içeriğinin biçimine yönelik bir anlamlama yöntemi olduğu kabul edilir. Bu çalışmada Dede Korkut Kitabı'nın Dresden nüshasının Muharrem Ergin neşri esas alınmış ve bu neşirdeki "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek" hikâyesi Fransız göstergebilimcilerinden Algirdas Julien Greimas'ın geliştirdiği göstergebilim modeline göre analiz edilmiştir. "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek", Dede Korkut hikâyeleri içinde halk kültüründe daha fazla yansımaları olan hikâyelerdendir. Hikâyenin çok sayıda varyantının teşekkül etmesi ve masal formuna da dönüşmesi bu durumun göstergesidir. Bununla birlikte göstergebilimsel çözümlenmeye uygun yapıda oluşu hikâyenin seçilmesinde etkili olmuştur. Çalışmada Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesi; anlatı düzeyi, söylem düzeyi ve mantıksal-anlamsal düzeyler olmak üzere üç aşamalı olarak incelenmiştir. Söylem düzeyinde kişi, zaman, mekân unsurları incelenmiştir. Anlatı düzeyinde kesitlerdeki edimler eyleyenler şeması doğrultusunda belirlenmiş, eyleyenlerin özellikleri, işlevleri ve anlatı izlenceleri ortaya konulmuştur. Temel yapı (mantıksal-anlamsal) düzeyde ise anlatıdaki karşıtlıklar belirlenmiş ve karşıtlıkların ortaya çıkardığı anlamlardan yola çıkılarak yorumlamalar yapılmıştır. Böylece hikâyenin derin yapısı ortaya çıkarılmıştır. Yüzeysel görüngüde Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek'in kavuşma serüvenini anlatan anlatının derin yapısının doğa/kültür karşıtlığı üzerine kurgulandığı görülmüştür. Anlatıda özne eyleyen Bamsı Beyrek'in kültürleşme süreci -"doğal varlığın" "sosyal varlığa"- dönüşümü, bir başka deyişle başlangıçta toplumun ve kültürün dışında olan öznenin aşama aşama toplumsal mekanizmaya dâhil oluşunun anlatıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Göstergebilimsel çözümlenme, Greimas yöntemi, "Kam Püre Bey Oğlu Bamsı Beyrek" hikâyesi

ANALYSIS OF THE STORY OF "KAM PÜRE'S SON BAMSİ BEYREK" IN TERMS OF SEMIOTICS

Abstract

Semiology aims to investigate which semantic layers a meaningful whole consists of, how it is presented by systematizing it through metalanguage, and the way meaning is articulated. Semiology, which questions the processes through which meaning is produced, is accepted as a method of meaning-making directed at the form of the content. In this study, Muharrem Ergin's publication of the Dresden copy of the Book of Dede Korkut was taken as the basis, and the story

¹ MEB Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, E-posta: rahimeozdogan1@gamil.com, Orcid: 0000-0001-5178-0519.

Gönderilme Tarihi: 15 Eylül 2024

Kabul Tarihi: 10 Ekim 2024

of "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek" in this publication was analyzed according to the semiotic model developed by French semioticians Algirdas Julien Greimas. "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek" is one of the stories of Dede Korkut that has more reflections in folk culture. The formation of many variants of the story and its transformation into a tale form are indicators of this situation. In addition, the fact that it has a structure suitable for semiotic analysis was effective in the selection of the story. In the study, the story of Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek was examined in three stages: narrative level, discourse level, and logical-semantic levels. At the level of discourse, the elements of person, time and space were examined. At the level of narrative, the actions in the sections were determined in line with the scheme of actors, and the characteristics, functions and narrative programs of the actors were revealed. At the level of basic structure (logical-semantic), the oppositions in the narrative were determined and interpretations were made based on the meanings revealed by the oppositions. Thus, the deep structure of the story was revealed. It was seen that the deep structure of the narrative, which narrates the reunion adventure of Bamsı Beyrek and Banu Çiçek in the superficial appearance, was constructed on the nature/culture opposition. It was determined that the acculturation process of Bamsı Beyrek, the subject actor in the narrative - the transformation of the "natural being" into the "social being" - in other words, the gradual inclusion of the subject, who was initially outside of society and culture, into the social mechanism was narrated.

Keywords: Semiotic analysis, Greimas method, The Story of "Kam Püre Bey's Son Bamsı Beyrek"

GİRİŞ

Göstergebilim (Semiyotik) yeryüzündeki tüm insanların kendi toplumsal grupları içerisinde oluşturmuş oldukları doğal dilsel göstergeleri inceleyen bilim, dilbilim; dil de dâhil olmak üzere her türlü göstergeyi kendine inceleme konusu yapan bilim dalı (Günay, 2001, s. 48) olarak tanımlanır. Göstergebilimin konusu, göstergelerin kendi aralarında nasıl bir ilişki kurarak arkalarında sakladıkları anlamı çözmek; bu süreci takip edebilmek, anlamın olduğu karşılıklı ilişkilerin temelinde neyin bulunduğunu öğrenmek; bir başka deyişle evrenin üst-dilini, üst şifrelemesini çözmektir (Kıran, 2004, s. 54). Göstergebilimsel çözümlemenin temelinde, "okuma davranışı" vardır. Ancak bu okuma sıradan metin veya görüntü okuma değil anlamın düzenlenişini, eklemleme biçimini yani "içeriğin biçimi"ni çözümler. Göstergebilimsel çözümlemede amaç; bir metnin ya da görüntünün belirgin, apaçık ortada olan anlamını değil, arkasında yatan anlamın keşfedilmesini sağlamaktır (İmançer-Özel, 2006; akt. Dağlı, 2012, s. 21). İşte "göstergebilim" dil de dâhil olmak üzere anlam üreten tüm dizgelerin anlam üretme süreçlerini konu edinen bilimdir.

Algirdas Julien Greimas göstergebilim çalışmalarında ayrı bir yere sahiptir. Greimas, Propp'un masal çalışmalarında ileri sürdüğü fikirlerle birlikte L. Hjelmslev'in biçim/töz ayırımından esinlenmiş, Hjelmslev'in dil metinlerine uyguladığı metodu dil dışı dizgelere uygulamıştır. Bunu yaparken Georges Dumezil ve Claude Lévi-Straus'un izinden giderek sözlensel yapıtların bir yüzey yapısının bir de derin yapısının olduğunu kabul etmiş, geliştirdiği

çözümleme metodunu üç aşamadan oluşacak şekilde düzenlemiştir. Greimas'ın önerdiği üç aşamalı çözümleme düzeyinin birinci ve üçüncü aşaması her türlü yapılara uyarlanabilir. Bir söylem için olduğu kadar müzik ya da felsefi bir yazı için de geçerli bir yöntemdir. İkinci aşama ise daha çok anlatmaya dayalı iletişimsel yapılara uygulanabilen aşamadır (Günay, 2004, s. 30). Greimas, her tür anlamlı bütününcül incelemesine yönelik genel bir göstergebilim modeli tasarlamıştır. Anlamlı bütün incelemesine sadece yazı, metin, vb. dilsel göstergeleri değil, aynı zamanda resim, reklam vb. dil dışı göstergeleri de dâhil etmiştir. Greimas hem anlamlama üzerine genel bir düşünce hem de nesnelere çözümleme yolunda bir yöntemler bütününcül olmaya yönelmiştir. Greimas'ın göstergebilim yöntemi, özü bakımından bir betiğin bir söylemin anlamını değil, anlam kuruluşunu çözümlemede yararlanacak gereci sunar (Greimas, 1995, s. 10).

Greimas'a göre, anlamlı bir bütüncülün üretim süreci temelden derin yüzeye doğru üç ana katmanda gerçekleşir, anlam da söylemdeki bu eklemlemelerle derin yapılardan başlayarak yüzeye doğru oluşur. Metin derin yapıdan başlanarak okunabildiği gibi yüzeyden derine doğru da okunabilir (Kıran, 2000, s. 129). Bu üç aşamalı çözümleme süreci, sözdizim ve anlam bileşenlerinin hem yatay (dizimsel ilişkiler) hem de dikey (dizisel ilişkiler) boyutlarındaki eklemlemesine dayanır. Söylemsel (betisel) düzeyde dilsel ve biçimsel dış yapı unsurları olan söylem kişilerinin, zamanların ve uzamların bir dil yetisi aracılığıyla nasıl düzenlendiğine cevap aranır. Anlatısal düzey (eyleyenler düzeyi), söylem düzeyindeki kişilerin anlatı izlencesinde eyleyenlere dönüştüğü aşamadır. Bu aşamada metin eyleyenler ve eyleyenlere bağlı olarak anlatı izlenceleri açısından değerlendirilerek eyleyenlerin işlevlerini belirlemek ve olayların bir anlatı izlencesi içinde nasıl eklemlemendiğini ortaya çıkarmak amaçlanır. Anlatı izlencesi içinde öznenin nesnesine ulaşma çabası sözdiziminin parçalara ayrılması suretiyle ortaya çıkarılır. Eylem ağırlıklı bir çözümleme yönteminin izlendiği bu düzeyde eyleyenlerin işlevleri ve edim sözceleri ortaya çıktıkça derin düzey bağıntıları da belirlemeye başlar. Mantıksal-anlamsal (izleksel) düzey; söylem ve anlatı düzeyindeki parçaların tamamının görevsel eklemlemeleri neticesinde ortaya çıkabilen, asıl verilmek istenen anlamın oluştuğu en soyut, derin ve evrensel olan aşamadır (Kıran, 2000, s. 247). Rifat'a (2011, s. 45) göre bu aşamadaki temel ve mantıksal ilişkiler, anlamın temellendiği, kaynaklandığı gücül yapıları oluşturur.

Greimas, Propp'un tespit ettiği otuz bir işlevi altıya indirmiş ve bunlara "eyleyen" adını vermiştir. Bir sözcede "eylemin belirttiği oluşa etkin ya da edilgen biçimde katılan varlık ya da nesne" (Kıran, 2000, s. 147) olarak tanımlanan eyleyen kavramı, anlatısal sözdiziminde yer alan bir işleve karşılık gelir, bu işlevi yerine getiren kişiye ise oyuncu adı verilir (İşeri, 2008, s. 124). Greimas'ın eyleyenleri şunlardır: Özne (sujet), Nesne (anti-sujet), Gönderen (destinateur), Alıcı (anti-destinateur) Destekleyici (destinataire), Engelleyici (anti-destinataire)dir. Bir sözcede altı eyleyenin tamamı ya da birkaçı görülebilir, tek bir öge iki üç eyleyen işlevini birden de üstlenebilir. Ancak bir anlatı izlencesinin oluşabilmesi için en az iki eyleyenin (özne, nesne) bulunması zorunludur (Dağlı, 2012, s. 72). Eyleyenlerin açıklaması şu şekildedir:

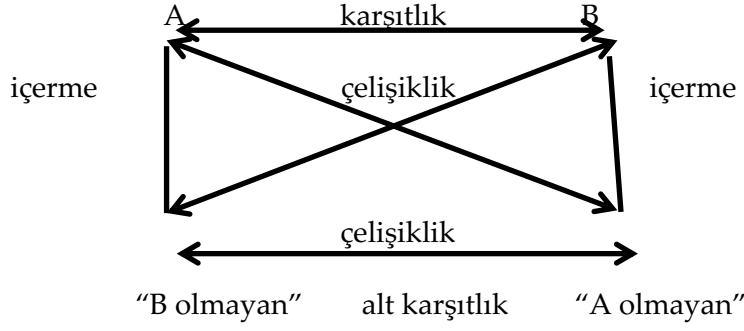
Gönderen/ Gönderici: Anlatıyı harekete geçirir. Arayışın Nesne'sini belirler ve eksikliği duyulan bu Nesne'nin bulunması için bir kişiyi (kahramanı, özneyi) göreve çağırır; 2. Nesne: Anlatıda aranan eyleyen; arayışın konusu; 3. Özne: Gönderenin çağrısına uyarak onunla bir anlaşma (sözleşme) yapan ve arayışın konusu olan

Nesne'yi bulup getirmekle görevlendirilen eyleyen (kahraman); 4. Karşıçikan/Engelleyici: Özne'nin arayışını durdurmaya, engellemeye çalışan eyleyen; Karşı-Özne; 5. Yardımeden/ Yardımcı: Özne'nin arayışını kolaylaştıran, ona görevini yerine getirmede katkıda bulunan eyleyen: Özne/ Nesne arasındaki iletişimi kolaylaştırır. 6. Gönderilen/ Alıcı: Arayışın konusu olan Nesne'yi Özne'nin arayışı sonunda elde eden ve Özne'yi ödüllendiren eyleyen. Özne'nin başarısızlığı karşısında da onu başlangıçta yapılan anlaşma gereği cezalandıracak olan eyleyen (Rifat, 2019, s. 74).

Eyleyenler aralarında kurdukları ilişkilerle anlam eksenleri oluştururlar. Gönderici, nesne ve alıcı arasında "iletişim eksenini" oluşturur. Bu ekseninde gönderici, alıcıyı bir nesnenin elde edilmesi için etkiler. Özne ve nesne arasında ise "isteyim eksenini" oluşturur. Bu eksen isteklerin elde edilmesini için meydana gelen edimleri ifade eder. Yardımcı, özne ve engelleyici arasında "edim eksenini" kurular. Edim eksenini, öznenin kendi yeteneği ve/veya yardımcı eyleyenlerin yardımıyla engelleyicileri ortadan kaldırarak nesnesine ulaşmasını ifade eder (Yücel, 2005, s. 148-149).

Başlangıç durumunu sonuç durumuna ulaştırılan temel dönüşümün gerçekleşme sürecine ya da bir edim sözcüğünün bir durum sözcüğünü etkileyip yeni bir durum sözcüğüne dönüştürmesi süreci anlatı izlencesi olarak adlandırılır (Rifat, 2011, s. 41). Bir anlatı izlencesi; *eyletim, edinç, edim ve yaptırım* olmak üzere dört aşamadan oluşur. *Sözleşme ya da Eyletim Aşamaları*: Anlatı izlencesinin başlangıç noktasını ifade eder. Gönderici ile özne arasında bir sözleşme bulunur. Bu evrede, gönderen ile özne arasında bir ilişki vardır. Gönderen izlenceyi uygularken özneye baskı kurarak onu etkisi altına almaya çalışır. Özne de gönderenin iletilerini yorum süzgecinden geçirir ve eylemi yapıp yapmamaya karar verir. *Edinç Aşamaları*: Bu aşamada özne, nesneye hükmetmek için gerekli donanımları sağlar. Edinç evresinde öznenin eylemi gerçekleştirebilmek için o alanda belirli bir yetkinliğe sahip olması gerekmektedir. Harekete geçen özne engelleyicilerle karşılaşır. Bu evrede göndericinin işlevi sonlanır. *Edim Aşamaları*: Bu evrede özne eylemini gerçekleştirir, edindiği yetiler ve/veya yardımcıları yardımıyla amaçladığı nesnesini elde eder. *Tanınma ve yaptırım evresi*: Öznenin eyleminin gönderen tarafından değerlendirildiği evredir. Özne başarılı ya da başarısız olma durumuna göre ödül veya ceza ile karşılaşır (Rifat, 2011, s. 41-43).

Metnin derin anlam yapısını ortaya çıkarmayı amaçlayan çözümleme yönteminin son aşamasını oluşturan temel yapı (mantıksal-anlamsal yapı) düzeyinde; önceki iki düzeyde elde edilen değerlerin gösterdiklerinin ötesinde göstermek istediklerini ortaya çıkarmak, ele alınan anlam birimlerinin kendi aralarındaki ilişkilerinden yola çıkılarak nihai anlamsal boyuta ulaşmak amaçlanır. Bir başka deyişle, anlam üretiminin temel yapıları kavranmaya çalışılır (Rifat, 2011, s. 45). Bu nedenle öncelikle temel söz diziminin gerçekleşmesini sağlayan ilişkiler belirlenir ve aralarındaki mantıksal dönüşümün nasıl gerçekleştiği araştırılır. Daha doğrusu ilişkilerin türleri (*karşıtlık, çelişiklik, içermeye ya da tümleme* bağıntıları) mantıksal dönüşüme göre belirlenmeye çalışılır: *Değilleme, varlama* (ve dolayısıyla içermeye). Bu amaçla da model olarak hem ilişki türlerini hem de aralarındaki mantıksal dönüşümü gösteren göstergebilimsel dörtgene başvurulur (Rifat, 2011, s. 45).

Göstergebilimsel dörtgen, anlamsal yapı ve sözdizimsel yapıları ortaya çıkarmaya yarayan soyut ve mantıksal bir şemadır ve herhangi bir anlamsal kategorinin mantıksal eklemlenişinin görsel sunumunu ortaya koyar (Uçan, 2008, s. 129-130). Greimas'a göre anlam içeren bütün sistemler, sistem içindeki birimlerin birbiriyle olan farklılıklarıyla anlam kazanırlar. Farklılıkları algılamak, aynı anda mevcut iki nesne ya da terim arasındaki ilişkiyi kavramak ve bunları birbirine bağlamak anlamına gelir. Bu nedenle bağıntı, daha çok aralarındaki karşıtlıkları belirlemek amaçlıdır. Yapı, bu iki terimin varlığı ve aralarındaki ilişkiden oluşur. Siyah olmadan beyaz; karanlık olmadan aydınlık; büyük olmadan küçük anlaşılabilir. Nesnelere arasında farklılıklar olduğu gibi ortak ve benzer yönleri de vardır (Uçan, 2008, s. 52). Nesnelere arasında bir karşıtlık ya da özdeşlik bağıntısının varlığı bunlar arasında ayırma ve seçme yapabilmeyi olanaklı kılar. Bağıntılar da "gösteren" ve "gösterilen" düzlemlerinde birbirlerine eklemlenirler (Yücel, 2005, s. 130).

Daha çok çağdaş edebiyat ve dil çalışmalarında kullanılan göstergebilimsel analiz yöntemiyle halk edebiyatı anlatıları da çözümlenmiştir. Bu anlatılardan masallar oldukça fazla olmakla birlikte halk hikâyeleri üzerine yapılan çalışmalar da vardır. Bu çalışmalardan birisi "Koroğlu'nu Greimas'la Okumak: "Koroğlu'nun İstanbul Seferi"ne Yapısal Bir Yaklaşım" dır (Özdemir, 2019, s. 69-89). Çalışmada Koroğlu'nun İstanbul Seferi "Sözdizimsel Model" ya da "Beşli Şema" ve Greimas'ın "Eyleyenler Modeli" kullanılarak incelenmiştir. Yapılan çözümlemelerde herhangi bir anlatı unsurunun, metnin yapısını nasıl etkilediği; bu unsurların anlatıya nasıl dâhil edildiği veya anlatıdan çıkarıldığı ayrıca unsurların anlatıya eklenip çıkarılırken yaratıcı ya da aktarıcının nasıl bir yol izlediği gösterilmiştir. Bir diğer çalışma ise "Tahir ile Zühre Hikâyesinin Göstergebilimsel Çözümü" dir (Şahin, 2024, s. 125-146). Çalışmada Tahir ile Zühre hikâyesi Greimas'ın göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle ele alınmış; söylem çözümlemesi, anlatı çözümlemesi ve mantıksal-anlamsal yapı çözümlemesi yapılmıştır. Çalışma, Tahir ile Zühre hikâyesinin salt bir aşk öyküsü olmadığı, aksine Türklerin kültürel belleğinin önemli kaynaklarından biri olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Göstergebilim analiz metodu ile Dede Korkut Hikâyeleri de analiz edilmiştir. Bu çalışmalardan birisi "Greimas'la Bir Başkaldırı Hikâyesini Okuma: İç Oğuz'a Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy" (Bars, 2024, s. 132-152) adını taşır. Çalışmada adı geçen hikâye J. M. Adam, Greimas ve P. Larivaille gibi göstergebilimcilerin geliştirdiği beşli şema, Greimas'ın oluşturduğu eyleyenler modeli ve göstergebilimsel dörtgene göre analiz edilmiştir. Çalışma, hikâyenin Oğuz töresi etrafında şekillendiği sonucuna ulaşmıştır. Dede Korkut anlatıları üzerine yapılan bir diğer çalışma "İmge ve Göstergeler Uzamı: Dede Korkut Hikâyeleri" dir (Eliuz, 2015, s. 75-88). Greimas'ın göstergebilim metodunun kullanıldığı çalışmada, on iki hikâyenin anlatı düzeyinde karakterleri, konusu ve izleği tespit edilmiş, söylem

düzeyinde eyleyenler, eksenler ve anlatı izlenceleri belirlenmiştir. Derin düzeyde ise hikâyelerdeki zıtlıklar verilmiş, hikâyelerin ekseninde “insani öz ve kendi olma mücadelesi” olduğu belirtilmiştir.

Bu çalışmada, “Kam Püre Bey Oğlu Bamsı Beyrek” hikâyesi Greimas’ın göstergebilimsel çözümleme metoduna göre incelenmiştir. Hikâyenin Dede Korkut Kitabı’ndaki diğer hikâyelerden motif zenginliği ve konusu itibariyle ayrılması (Akpınar, 2023, s. 245), bununla birlikte hikâyenin, sözlü gelenek içinde gerek hikâye gerek masal formunda çok sayıda varyantının oluşması bağlamında Türk belleğinde daha kalıcı olması etkili olmuştur. Ayrıca hikâyenin yapısının metoda uygun oluşu da bu hikâyenin seçilme nedenidir. Hikâye üzerinde bu metotla müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmamız, yukarıda sözü edilen çalışmadan Bamsı Beyrek hikâyesinin tek başına incelenmemiş olması dışında pek çok yönden farklılık arz etmektedir. Bahsi geçen çalışmada hikâyeler kesitlere ayrılarak, kesitlerin eyleyenler örnekçesi, kiplikleri, eksenleri ve anlatı izlenceleri ayrı ayrı belirlenmemiştir. Belirlenen inceleme başlıkları altında sadece belirli hikâyelerden örnekleme şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca metodun önemli bir parçasını oluşturan göstergebilimsel dörtgen derin yapının ortaya çıkarılması için kullanılmamış, derin yapı incelemesi zıtlıkların tespitinden ibaret kalmıştır. İlâveten uzam ve zaman unsurlarına yer verilmemiştir. Sözü edilen yönlerin ele alındığı çalışmamızda “Kam Püre Bey Oğlu Bamsı Beyrek” hikâyesi söylemsel, anlatsal ve temel (mantıksal-anlamsal) olmak üzere üç aşamalı bir yapı şeklinde incelenmiştir. Çalışmada; üç katmanlı yapının bileşenleri olarak söylemsel düzeyde kişi, zaman ve mekân unsurlarının analizi yapılmıştır. Anlatsal düzeyde ise her bir kesit ayrı ayrı olmak üzere eyleyenler ve eyleyenler örnekçe şemaları, eksenler ve anlatı izlenceleri ve kipliklerin tespiti ve analizi yapılmıştır. Son olarak temel yapı (mantıksal-anlamsal) düzeyinde ana izleği oluşturan karşıtlıklardan hareketle belirlenen göstergebilimsel dörtgen incelenerek temel yapı analiz edilmiştir.

SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Bamsı Beyrek: “Kam Püre Bey Oğlu Bamsı Beyrek” hikâyesinin anlatı izlencesini ortaya çıkaran eyleyenidir. Anlatı, doğumundan Banu Çiçek’e kavuşmasına kadar devam eden süreçte Bamsı Beyrek’in gereken tüm araçları donanmış olarak yetişkin bir birey olması ve ait olduğu topluma katılmasını hikâye eder. Doğumu, kahramanlık yaparak ad alması, düğün gecesi kaçırılması, tutsaklıktan kurtulma mücadelesi, Banu Çiçek’le evlenmek isteyen Yaltucuk ile mücadelesi, kâfirlerle savaşı, en sonunda evlenmesi serüvenin parçalarıdır. Bamsı Beyrek Pay Püre Bey’in oğlu, yedi kızın erkek kardeşi, Oğuz’un dualarla sahip olduğu bireyidir. Güç, cesaret, kahramanlık, hız, yardımseverlik, sadakat, doğruluk, ahde vefa gibi gücül niteliklerin somutlaştırıldığı anlatı kişisidir. *Banu Çiçek:* Bamsı Beyrek’in beşik kertme nişanlısı, Pay Piçen Bey’in kızı, Deli Karçar’ın kardeşidir. Güzellik, sadakat, çeviklik, cesaret gibi özelliklere sahiptir. Bu özelliklere sahip oluşu onu Oğuz’un idealize ettiği bir kız yapar.

Kam Gan Oğlu Han Bayındır: Oğuz toplumunun yöneticisi olan Bayındır Han, anlatıda hanlar hanı olarak nitelenir. *Oğuz ilindeki sosyal yapının mimarı ve oğuz ilinin mükemmel temsilcisidir. Toplumun ideal insan tipinin temsilcisi olarak kuvvet ve kudreti temsil eder. Bayındır Han verdiği şölenler*

ile sosyal birliği korumak ve sosyal düzeni sağlamak ister (Eliuz, 2001, s. 79). Salur Kazan'ın kayınpederidir. Anlatı onun her yıl tertip ettiği şölen sahnesiyle başlar. Hikâye izlencesindeki rolü Oğuz toplumunu temsil etmesi ve karar verici olmasıdır. Anlatıda çok fazla görünür değildir. Savaşa katılmaz ancak savaş ganimetinden pay alır. Fiziksel görünümüne ilişkin bilgi yoktur. *Salur Kazan*: Bayındır Han'ın güveyisidir. Hikâyede Oğuz'un en etkili kişisi ve lideri olarak yer alır. Bayındır Han, Salur Kazan'ın üstünde bir konuma sahip olmasına rağmen Salur Kazan daha işlevsel ve daha etkin roller üstlenir. *Burla Hatun*: Bayındır Han'ın kızı, Kazan Bey'in eşidir. Boyu uzun niteliğiyle fiziksel görünümüne ilişkin bilgi verilir. Kadınlar meclisinde söz sahibidir.

Pay Püre Bey: Bamsı Beyrek'in babası ve Kalın Oğuz beylerinden biridir. Anlatıda Püre Bey'in ak saçlı, aksakallı şeklinde tasviri dışında fiziksel görünümüne ilişkin bilgi yer almaz. Kişilik özellikleri açısından ise ideal bir baba olarak resmedilmektedir. O, Oğuz toplumunun normları doğrultusunda iyi bir erkek evlat yetiştirir. Bamsı Beyrek'in ad alması, evlenmesi ve esaretten kurtulması aşamalarında üstüne düşen görevleri yerine getirir. Bamsı Beyrek esir düştüğünde ağlamaktan gözleri kör olur, bu durum güçlü bir evlat sevgisinin göstergesidir. *Pay Piçen Bey*: Banu Çiçek ve Deli Kaçkar'ın babasıdır. Anlatının sadece birinci kesitinde yer alır. Pay Piçen, kızını Pay Püre'nin oğluna beşik kertme vermiş ancak sözünü tutmamıştır. Bu açıdan Pay Piçen, Oğuz'un değerlerine aykırı, olumsuz bir karakterdir. Ayrıca oğlu, Deli Kaçkar'ın da aykırı bir karakter olmasından dolayı iyi bir erkek evlat yetiştirememiş olması bağlamında ideal bir baba değildir, bu açıdan Pay Püre ile aralarında zıtlık bağıntısı vardır.

Kırk Yiğit: Bamsı Beyrek'in en yakınında yer alan kişilerdir. Bunların aynı zamanda Bamsı Beyrek'i hayata hazırlayan kişiler olduğu söylenebilir. Umay Günay'ın belirttiği üzere: *Türk hayatında beyin oğlunun yetiştirilmesinde 40 yiğidin eğiticilik görevini de üstlendiğini biliyoruz* (Günay, 1998, s. 8). Hikâyenin beşinci kesitine kadar kırk kişidirler. Bamsı Beyrek kaçırılırken bir yiğit öldürülür ve otuz dokuz kişi kalırlar. Anlatı izlencelerinde sadakat ve kahramanlık rollerini yerine getirirler. *Bezirgânlar*: Anlatı izlencesinde, Bamsı Beyrek'e ergenlik sembolü olan ok, yay ve at getirmek ve Bamsı Beyrek'i esir olduğu Bayburt Kalesi'nden bulmak ve haber getirme işlevlerini yerine getirirler. Mallarını ve canlarını kurtaran, gerçek kimliğini bilmedikleri Bamsı Beyrek'in istediği nesnelere beylerinin oğulları için götürdüklerini, bu nedenle veremeyeceklerini söylemelerinden anlaşılacağı üzere sadakati temsil ederler. *Boz Aygır*: Bamsı Beyrek'in atıdır. At, Beyrek'in Bayburt Hisarı'ndan kaçmasına yardımcı olur. Ayrıca Boz Aygır, sadık bir dost gibi insanî niteliklere sahiptir. *Çobanlar*: Sadakat rolünü oynayan çobanlar, bunu Banu Çiçek ile Yaltacuk'un evlenmelerini istemediklerini ve buna engel olmaya çalıştıklarını yola taş yığmak eylemleriyle ortaya koyarlar. *Bamsı Beyrek'in Kız Kardeşleri*: Aktif rolleri olmayan kızlar, Beyrek'in ölümüne duydukları acı üzerinden vefa duygusu gücül değerini somutlaştıran rolleriyle ön plana çıkarlar. *Şöklı Melik'in Kızı*: Bamsı Beyrek'e âşıktır ve Beyrek'in kaçmasına yardım eder. Beyrek'in vefa ve sözünde durma değerlerinin üzerinde somutlaştığı anlatı kişisidir.

Hikâyelerin anlatıcısı ve aynı zamanda kişileri arasında yer alan *Dede Korkut*, sadece Bamsı Beyrek hikâyesine bağlı olarak ele alındığında akıllı, bilge ve velayet sahibi bir derviş özellikleriyle ön plana çıkar. Anlatı izlencesinin kimi bölümlerinde aktif roller üstlenir. Yol göstermek, rehberlik etmek, ödüllendirmek rollerinin yanı sıra toplum içinde yapıcı ve birleştirici özellikleri de vardır.

Umay Günay'ın (1998, s. 6) *Dede korkut enerji ve dinamizm ile doludur. Bu enerji ve dinamizm öldürmeye ve yıkmaya değil, ayrılmış olanı birleştirmeye, uyumsuzlara uyum kazandırmaya yöneliktir, şeklindeki tespitleri incelenen anlatıda tam olarak mevcuttur*

Deli Karçar: Anlatının engelleyici rolünü üstlenen kişilerinden biridir. Banu Çiçek'in kardeşi, Pay Piçen'in oğludur. Deli Karçar toplum normlarına aykırı bir kişidir. Oğuz'un kutsal kabul ettiği Dede Korkut'u öldürmek ister. *Oğuz'un, mitin, törelerin temsilcisi olan Dede Korkut'a karşı çıkışı, ona saldırışı aslında düzene karşı bir saldırdır* (Eliuz, 2001, s. 80). O, toplum dışında yaşar, kendisinden korkulur. Bu durum kız kardeşini Bamsı Beyrek'e istemek için gelen Dede Korkut'a söylediği şu ifadelerden anlaşılmaktadır: *Ayakkular buraya geldiği yok, ağızlılar bu suyumdan içtiği yok, sana noldu* (Ergin, 2016, s. 125). *Yalancı Oğlu Yaltacuk*: Anlatının engelleyici rolünü üstlenen bir diğer kişisidir ve karşı öznedir. Bamsı Beyrek'in gömleğini kana bulamak suretiyle Beyrek öldü yalanını söyleyerek Banu Çiçek'i almaya teşebbüs etmiştir. Aynı zamanda korkak ve çabuk pes eden mücadeleci ruha sahip olmayan özellikleriyle karşımıza çıkar. O, Bamsı Beyrek'in idealize niteliklerini ortaya çıkaran zıtlıklara sahip rolleri yerine getirir. Yalan, aldatma, hile, korkaklık ve vefasızlık nitelikleriyle Bamsı Beyrek'in karşıtı bir karakterdir. *Bayburt Hisari Beyi Şöklı Melik*: Kâfirdir, düşman karakterdir, Beyrek ve arkadaşlarını uykuda kaçırıp esir eder. Uyuyan kişilere saldırması bağlamında namert ve hilecidir.

Anlatılarda yer alan zaman türlerinden birisi "süredizimsel" zamandır. "Tüm insan toplulukları süredizimsel zamanı doğa olaylarının yinelenmesine dayanarak bir takvime bağlamışlar ya da bölümlenmişlerdir. Gündüz gece dönüşümü, güneşin görünür devinimi, ayın evreleri, gelgit olayları, iklim ve bitki örtüsüyle mevsimler, vb" (Benvenise, 1995, s. 30; akt. Soydaş, 2014, s. 31). İncelenen hikâyede yıl, mevsim, ay, hafta, gün gibi süredizimsel zamana işaret eden hiçbir gösteren bulunmamaktadır. Bir başka deyişle anlatının süredizimsel zamanı belirsizdir. Bir diğer zaman çeşidi "dilsel zaman"dır. "Bu zamanın en önemli özelliği, tümcede konu edilen akış ânını, tümceyi üretenin anlatma ânına bağlamasıdır. Dilsel zamanın ilginç yönü örgensel olarak söz edimine bağlı olması ve söyleme göre tanımlanıp düzenlenmesidir. Dilsel zamana ilişkin olarak en sık görülen sınıflandırma türü şimdiki, geçmiş, gelecek zaman bölümlenmesidir" (Soydaş, 2014, s. 31). Hikâyede dilsel zaman olarak di'li geçmiş zaman ya da hikâye geçmiş zaman kullanımı çoğunluktadır. Bu zaman kullanımı anlatıcının olayları görmüş olduğu izlenimi vererek metne gerçeklik niteliği vermektedir. Bununla birlikte anlatının karşılıklı konuşmaların olduğu yerlerinde ve manzum bölümlerinde geniş zaman kullanımı yaygındır.

Bir anlatıda beş tip öyküleme zamanı vardır. Bunlar: "Artsüremsel öyküleme", "önsüremsel öyküleme", "katılımlı öyküleme" ve "eşzamanlı öyküleme" zamanıdır. Artsüremsel öyküleme, olaylardan sonra yapılan öykülemedir. Olayların yaşandığı zaman ile kurgulama zamanı arasında değişken zaman aralığı vardır. Önsüremsel öyküleme olaylardan önce yapılan öykülemedir. Öyküleme esnasında henüz cereyan etmemiş olaylar anlatılır. Eşzamanlı öyküleme ise anlatıcı konuştuğu veya yazdığı zamanı merkeze alarak geçmişe ve geleceğe giderek canlı, okura yakın bir söylem üslubuyla olayları anlatır (Kıran ve Kıran, 2007, s. 218). İncelenen anlatıda olayların gerçekleşme zamanından sonra hikâye edilmesinden ötürü artsüremsel öyküleme zamanı

kullanılmıştır. Bir anlatıda kahramanların yaşadığı olayların geçtiği zamana “kurmaca zaman” denir ve dakika, saat, gün, hafta, ay, yıllarla ölçülür. Öykünün anlatılması için belirlenen zaman ise “öyküleme zamanı”dır. Bu da paragraflar, bölümler ve sayfalarla ölçülür (Z. Kıran, A. Kıran, 2007, s. 227). İncelenen anlatının kurmaca zamanına ilişkin açık bir bilgi olmamakla birlikte kahramanın dönüşümleri arasında geçen süreler belirtilmiştir. Kalın Oğuz Beylerinin duasından sonra geçen hamilelik süresi dikkate alındığında bu zaman, dokuz ay, on günlük süreye karşılık gelir. Kahramanın doğumundan ad almasına kadar geçen süre on beş yıl olarak belirtilir. Beyrek’in esaret süresi de on altı yıldır. Buradan hareketle anlatının kurmaca zamanı yaklaşık otuz iki yıldır.

Anlatıların olay dizileri ile olayların kronolojik düzeni arasındaki ilişkiye “ritim” denir. Anlatılarda zaman ritmi dört çeşit yöntemle düzenlenir: Birincisi *duraklamadır*. Olayların akışını kesen anlatıcının betimleme veya yorum yapması duraklama olarak adlandırılır. İkincisi *sahnedir*. Sahne anlatı içinde söyleşmelerin yer aldığı bölümdür (Soydaş, 2014, s. 33). Üçüncüsü *özetlemedir*. Özetleme anlatıda “birkaç gün, ay ya da yılın, eylem ya da konuşma ayrıntılarına girmeden birkaç paragraf ya da sayfada anlatılmasıdır” (Genette, 2020, s. 89). Son olarak *eksilteli yöntem* ise bazı olayların geçiştirilerek bir olayın hızlandırılmasıdır. Bir diğer ifadeyle zaman içindeki sıçramalara eksilteli anlatım denir (Soydaş, 2014, s. 33). Atlanan sürenin belirtilmesi durumunda bu, “belirli eksilti”, belirtilmedi ise belirsiz eksilti olarak adlandırılır (Genette, 2020, s. 99). Anlatıda duraklama yönteminin genel olarak Dede Korkut’un dua ettiği manzum kısımlarda kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte metin içinde de duraklama yöntemine rastlanır. Örnekler şöyledir: *Ol zamanda biglerin alkışı alkış kargışı kargış idi* (Ergin, 2016, s. 117). *Ol zamanda bir oğlan baş kesme kan dökmese ad komazlar idi* (Ergin, 2016, s. 118). *Haberi yok ki alacağı ala gözli kızun otağı olsa gerek* (Ergin, 2016, s. 122). *Oğuz zamanında bir yiğit ki ivlense oh atar idi* (Ergin, 2016, s. 129). *Meger kâfir bigünün bir bikir kızı vardı* (Ergin, 2016, s. 135). *Derin olsa baturur kalabalık korhudur, at işler er öğünür, yayan erin umudu olmaz* (Ergin, 2016, s. 130). Hikâyede sahne tekniği oldukça fazla kullanılmıştır. Çoğunlukla “aydur”, “ayıttı”, “ayıttılar ve mere” ifadelerinin kullanıldığı yerlerde sahneleme tekniğinin mevcut olduğu görülmektedir. Bununla birlikte anlatıda sahneleme tekniği kullanımı manzum bölümlerde daha fazladır. Özetleme tekniği de geniş bir zaman dilimini kapsayan anlatıda kullanılan zaman ritmi yöntemlerindedir. Ayrıntılara yer vermeyiş ve ardı sıra fiil kullanımı özetleme teknikleri olarak kullanılır. İlaveten “daha sonra, bir gün sonra, bir zaman sonra” vb. kalıp ifadeler de özetlemeye yardımcı olur. Anlatıda eksilteli yöntem uzun yılları kapsayan dönüşüm eşiklerinde kullanılmaktadır. Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek’in doğumu sıçramalar yapılarak *Bunun üzerine birkaç zaman geçti* (Ergin, 2016, s. 117), şeklinde ifade edilir. Bamsı Beyrek’in büyüme sürecindeki sıçramalar da: *Pay Pürenin oğlu biş yaşına girdi, biş yaşından on yaşına girdi, on yaşından on biş yaşına girdi* (Ergin, 2016, s. 118) şeklindeki ifadelerle on beş yıl atlanır. Yine Bamsı Beyrek’in Bayburt Hisarın’da geçen on altı yıllık esaret süreci, *bunun üzerine on altı yıl kiçdi, Beyregün ölüsün dirisin bilmediler* (Ergin, 2016, s. 131), biçimindeki sıçrama kalıbıyla ifade edilerek eksilteli yöntemle başvurulur. Atlanılan sürelerin belirtilmesi açısından ise eksiltelerin türü belirtili eksiltidir.

Anlatıda uzama ilişkin detaylı tasvirler bulunmama ile birlikte olayların geçtiği uzamların isimleri zikredilir. “Oğuz ili”, “Oğuz’un hududu”, “Nagah Paşarun Bayburd Hisarı”, “Gürcistan”, “Kara Dervent”, “Rum İli”, “İstanbul”, “Karşı Yatan Kara Dağ”, “Ala Dağ”, “Ağır adlı şehirler”dir. Adı geçen bu uzamlar gerçekte var olan uzamlardır. Başka bir deyişle “dildışı” gerçek uzamlardır. Bir anlatıda uzamın varlığı öyküleme ve betimleme olmak üzere iki yolla vurgulanabilir. Öyküleme anlatıcı betimlendiği uzam içinde hareket eder ve gözlemlediklerini anlatır. Betimlemede ise anlatıcı bir fotoğraf karesi gibi dondurulmuş bir ânı tasvir etmeye çalışır (Soydaş, 2014, s.30). buna göre incelenen anlatıda yer alan uzamların öyküleme yoluyla gösterildiği görülmektedir.

Uzam anlatılarda değişik işlevler üstlenebilir. Kişilerin yer değiştirmelerini, ruhsal durumlarını, karakterlerini açıkladığı gibi uzamın olay örgüsünün gelişiminde engelleyici, gönderici ve yardımcı eyleyen olmak üzere değişik rolleri de olabilir (Soydaş, 2014, s. 30). İncelenen anlatıda yer alan bazı uzamların dönüştürücü işleve sahip olduğu görülmektedir. Dönüştürücü uzam, burası ve başka bir yer zıtlığı üzerine temellenmiştir. Burası kahramanın içinde yaşadığı, bildiği ve tanıdığı belli bir uzamdır. Başka bir yer ise bilinmezliği, uzaklığı, yeniliği içeren yabancı bir yerdir. Hikâyede burası uzamına Oğuz İli, başka bir yer uzamına ise kâfir illeri karşılık gelmektedir. Bamsı Beyrek’in on altı yıl esir tutulduğu başka yer olarak Bayburt Hisarı dönüştürücü işleve sahip uzamlardan biridir. “Halk anlatılarında kahramanın yetişkinliğe geçiş süreci uzaklaşmayla ilişkilendirilir. Kendini kanıtlamak üzere kahraman alışık olduğu çevreden ve ailesinden uzaklaşır. Propp şemasında gidiş/uzaklaşma kahramanın dönüşümünü tamamlamaya götüren 20. İşlev olan geri dönüşle tamamlanacaktır” (Öztoğat, 2015, s. 70). Bamsı Beyrek de on altı yıl esir tutulduğu Bayburt Hisarı’nda olgunlaşmış, Oğuz’a geri döndüğünde kendisinden beklenen olgunluk düzeyine ulaşmıştır. Doğa/kültür zıtlığı üzerine temellenmiş uzamlar da hikâyede dönüştürücü işleve sahiptir. Bamsı Beyrek’in ad almasını konu edinen kesitte uzam, yerleşim yerinden uzakta bulunan Oğuz hududur. Aynı kesitte Kahramanın Evnük Kalesinin kâfirleriyle savaştığı ve dönüşümüne sebep olan uzam da yerleşim yerlerinden uzak, yabancı uzamdır. Hikâyede Bamsı Beyrek’in dönüşümünün bir başka evresi olan Banu Çiçek ile nişanlanma da uzaklaşmayla ilişkili ve doğa/kültür karşıtlığında temellenen uzamdır. *Boz aygırın çekdürdi Beyrek bindi. Ala Tağa ala leşker ava çıkıdı* (Ergin, 2016, s. 121). Bu durum, özellikle inisiyasyon ritüellerinde belirgin olarak, erginlenme adaylarının sosyal alanlarından ayrılarak genellikle orman ve mağaralar gibi vahşi ve gizli alanlara götürülüp bir süre tecrit edilmesi ve bir dizi inisiyasyon işlemlerine tabii tutulması biçiminde görülür. Tanıdık ve alışılmış mekândan ayrılma çeşitli kültürlerde cezalandırıcı, arındırıcı, bilişsel, öğretici, terapötik, dönüştürücü ve diğer birçok yön ve fonksiyona sahip olabilir (Turner, 1974, s. 195-196). Bunun nedeni, Güngören’in (1998, s. 45) cümleleriyle ifade edersek: Bilinmeyen, ıssız, yabancı bölgelerin, yaratılış öncesine -kaosa- ilişkin sayılmalarına dayandırılır.

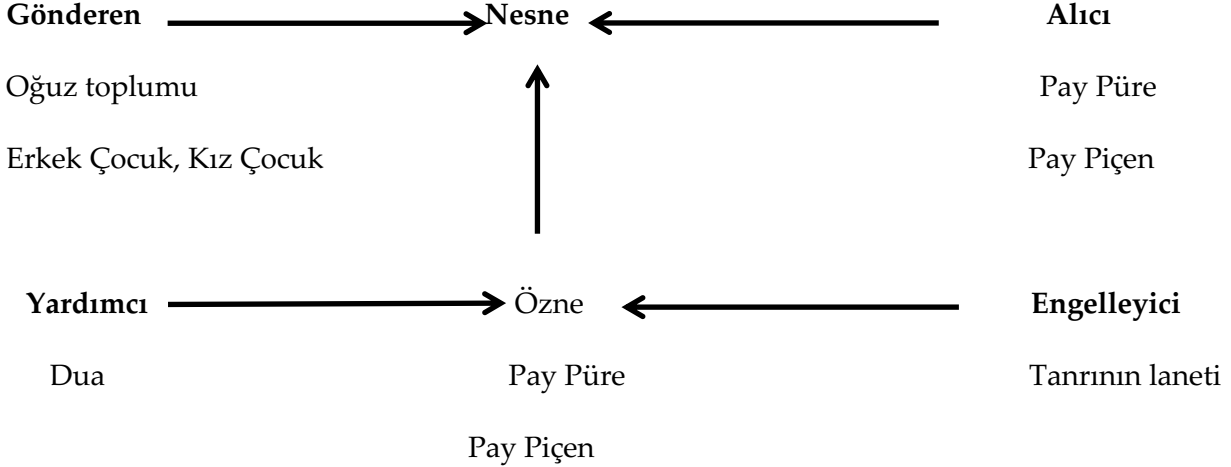
2. ANLATI ÇÖZÜMLEMESİ

Birinci Kesit: Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek’in Doğumu

Anlatının giriş bölümünü oluşturan birinci kesitte hikâyenin ana tipleri olan Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek’in doğumu anlatılır. Anlatının asıl öznesi Bamsı Beyrek olmasına rağmen bu kesitte

olaylar Pay Püre ve Pay Piçen etrafında gelişmektedir. Bu nedenle eyleyen özne Pay Püre (Ö1) ve Pay Piçen'dir (Ö2). Pay Püre için ulaşılmak istenen değer nesne bir erkek evlat, (N1) Piçen için ise kız evlat (N2) sahibi olmaktır. Gönderen, anlatı izlencesi açısından özneyi bir eyleme zorlayan eyleyendir. Eyleyenler kişi olabildiği gibi insan dışında başka değerler, duygular da olabilmektedir. Bu bağlamda anlatıda Pay Püre'yi harekete geçiren motivasyonun Oğuz toplumunun değerleri olduğu görülür. Söz konusu değer, toplumun erkek evlada yüklediği anlamla ilişkilidir. Pay Püre'yi erkek evlat isteğine zorlayan nedenler diğer bir deyişle gönderen eyleyen, toplumun erkek çocuğuna verdiği değer ve bununla bağlantılı olarak babadan oğula devredilen saltanat ve mal mülktür. Ayrıca Bayındır Han ve toplum nezdinde itibar sahibi olmak da Pay Püre'yi erkek çocuk isteğine zorlayan gönderendir (G1). Öznenin nesnesine ulaşmasına engel olarak işlev gösteren eyleyen Tanrı'nın bedduasıdır (E1). Beddua engelini ortadan kaldırmak için Oğuz beyleri el kaldırıp dua ederler. Bu bağlamda beylerin duası (Y1) bu kesitin yardımcı eyleyeni işlevi yerine getirmektedir. Pay Piçen (Ö2) açısından bakıldığında gönderen eyleyen doğacak kızını Pay Piçen'in oğluyula evlendirip onunla akraba olma isteğidir (G2).

Birinci kesitin iletişim eksenini, Oğuz toplumunun değerleri (G1) ve Pay Püre'nin erkek çocuk sahibi olma isteği (N1) ile Pay Püre'ye kızını verip onunla akraba olmak isteyen (G2) Pay Piçen'in kız evlat isteği (N2) oluşturmaktadır. İsteyim eksenini Pay Püre'nin (Ö1) erkek evlat (N1), Pay Piçen'in (Ö2) kız evlat istekleri (N2) oluşturmaktadır. Güç eksenini ise Oğuz beylerinin duası (Y1), Allah'ın bedduası (E1), Pay Püre (Ö1) ve Pay Piçen (Ö2) eyleyenleri arasında kurulmaktadır. Eyleyenler örnekçesi şu şekildedir:

Şema 2: Birinci Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

Birinci kesit öznenin kiplikleri açısından değerlendirildiğinde Pay Püre (Ö1) ve Pay Piçen'in (Ö2) tam bir isteme kipliğine sahip oldukları görülür. Ö1 erkek evlat, Ö2 kız evlat ister. Ö1'in içinde bulunduğu bir diğer kiplik bilme kipliğidir, şöyle ki; Pay Püre, neden erkek evladının olmadığını, göstergebilimsel terimle ifade edecek olursak engelleyici eyleyeni bilmektedir. Lanetleme engelini ortadan kalkmasını sağlayan "dua" edimini Pay Püre ve Pay Piçen gerçekleştiremezler. Ö1 ve Ö2 "yapmayı bilmek", "yapabilmek" kipliği ile donanmamışlardır; bu nedenle yapabilmek durumunda değillerdir. Bu kipsel öğelerin eksikliği Ö1 ve Ö2'nin

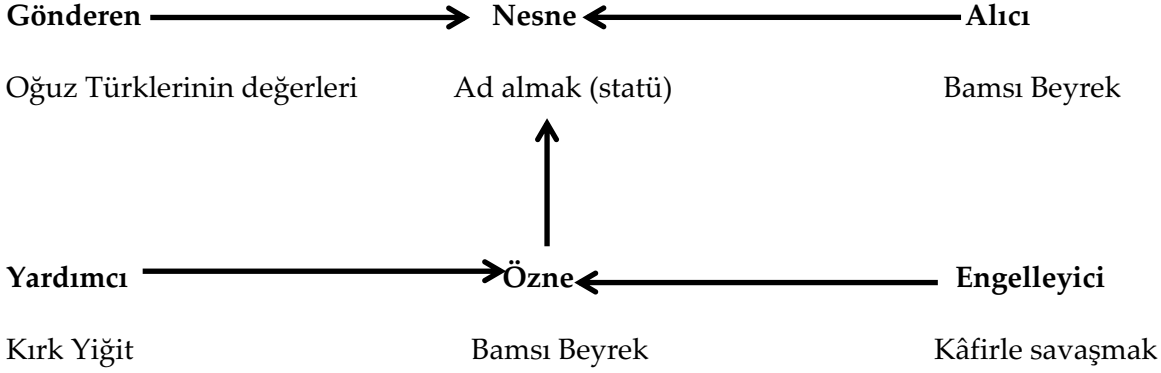
başarısızlığıdır. Pay Püre ve Pay Piçen, nesnelere Oğuz beylerinin yardımıyla (Y1) elde ederler. Oğuz beylerinin yapabilme gücüne sahip oldukları anlatıda şöyle ifade edilir: *Ol zamanda biglerin alkışı alkış kargışı kargış idi* (Ergin, 2016, s. 117). Başlangıç durumunda Ö1 ve Ö2 öznelere nesnelere durumundaki erkek ve kız evlatlar ile ayrışım durumundayken kesitin sonunda çocukların doğmasıyla birlikte Ö1 ve Ö2 nesnelereyle bağlaşım durumuna gelmiştir. Bu durumun simgesel gösterimi şöyledir: $A1 = \text{Ö1 } \text{Ö2 } U \text{ N1 } \text{N2} = \text{Ö1 } \text{Ö2} \cap \text{N1 } \text{N2}$.

Başlangıçta erkek/kız çocuk eksikliği bulunan Ö1 ve Ö2, sonuçta erkek/kız çocuk sahibi olma durumuna dönüşmüştür. İzlenenin dört evresi şöyledir: Eyletim evresinde gönderen belli bir izleneyi gerçekleştirmek için özneyi etkilemeye çalışır. Anlatıda gönderenin Oğuz toplumunda erkek evlada sahip bir babanın toplum içinde ve özellikle boyun lideri nezninde sahip olduğu statü, güç gibi değerler olduğu görülmektedir. Gönderen güç, özneyi eyleme geçirmiştir. Özne toplum önünde güç kazanmak, gururlanmak eylemiyle erkek evlada sahip olmak ister. Oğuz beylerinin oğullarını gören Pay Püre'nin erkek evlat isteğinin depreşip ağlaması bir başka ifadeyle özneyi nesneye zorlayan gücün sergilendiği bölüm izlenenin eyletim aşamasını oluşturur. Anlatının edinç evresini Salur Kazan'ın sorması üzerine Pay Püre'nin niçin ağladığını anlatması ve yapabilmek, gücü yetmek kipliğinin ortaya konulduğu *Ol zamanda biglerin alkışı alkış kargışı kargış idi, duaları müstecab olur idi*, (Ergin, 2016, s. 117) ifadeleri oluşturmaktadır. Edim evresinde özne aktif değil pasiftir. Tanrının lanetini ortadan kaldırmak için gereken edimi gerçekleştiren Oğuz beyleridir. Bu evre anlatıda şu şekilde ifade edilir: *Kalın oğuz bigleri yüz göge tutdılar, el kaldurup du'a eylediler, Allah Ta'ala sana bir oğul virsün didiler* (Ergin, 2016, s. 117). Anlatı izlencesinin yaptırım aşaması Bamsı Beyrek ve Banı Çiçek'in doğumunu anlatan bölümdür. *Bunun üzerine birkaç zaman kiçti, Allah Ta'la Pay Püre Bige bir oğul, Pay Piçen bige bir kız viridi. Kalın Oğuz bigleri bunu işittiler, şad olup sevindiler* (Ergin, 2016, s. 117).

İkinci Kesit: Bamsı Beyrek'in Ad Alması:

Anlatının ikinci kesiti, Bamsı Beyrek'in bezirgânların malını ve canını kâfirlerden kurtarması üzerine ad almasını konu edinir. Eski Türklerde erkek çocuklarına doğduğunda gerçek sayılmayan geçici bir ad verilir. Kalıcı ad ise önemli bir kahramanlık yaptığında konulurdu. Buradan hareketle kesitin göndereni, birinci kesitte olduğu gibi Oğuz Türklerinin kültürel değerleridir (G1). Sözü edilen değer metinde şöyle ifade edilir: *Ol zamanda bir oğlan baş kesme kan dökme ad koymazlar-idi* (Ergin, 2016, s. 118). Bamsı Beyrek'ten yardım istemek yoluyla onu eyleme yönlendiren bezirgânlar da toplumsal değerleri gücüllükten çıkarıp somutlaştırmak suretiyle kesitin bir diğer gönderen (G3) eyleyeni olarak işlev üstlenirler. Kesitin eyleyen öznesi ve alıcısı Bamsı Beyrek'tir (Ö3). Bamsı Beyrek bu kesitte on beş yaşında delikanlıdır. Kesitin özne tarafından ulaşılmaya çalışılan nesne eyleyeni, Oğuz'un kültürel değerleri bağlamında baş kesip kan dökmek yoluyla ad almak ile sembolize edilen ya da figürleştirilen erkek olma, tanınma, onaylanma durumu bir başka ifadeyle kültürel kişilik kazanmadır (N3). Öznenin yardımcı eyleyenleri ise Bamsı Beyrek'in "Kırk Yiğit" olarak adlandırılan arkadaşları (Y3) ve atıdır (Y4). Öznenin nesnesine ulaşmasına engel olan eyleyenler de kâfirlerle savaşma cesaretini ve yeteneğini göstererek bezirgânların canını ve malını kurtarmaktır (E2).

İkinci kesitte eksenler şöyledir: Oğuz'un kültürel değerleri mucibince bir erkek çocuğunun toplumun kabul ettiği birey olmasının şartı olarak gösterilen kahramanlık yapmak suretiyle ad alma ile Bamsı Beyrek arasındaki ilişki iletişim eksenini oluşturur. Bamsı Beyrek (Ö3) ile baş kesip kan dökmek yoluyla ad almak ile sembolize edilen erkek olma, onaylanma durumu bir başka ifadeyle kültürel kişilik kazanma (N3) arasında isteyim eksenini kurular. Yardımcı eyleyenler cesaret, savaşıma yeteneği, at ve kırk yiğit ile kâfirlerle savaşmak(E3) ve eylemi gerçekleştirme cesaretini göstermek (E4) mücadele ya da güç eksenini oluşturmaktadır. Kesitin eyleyenler örnekçesi şu şekildedir:

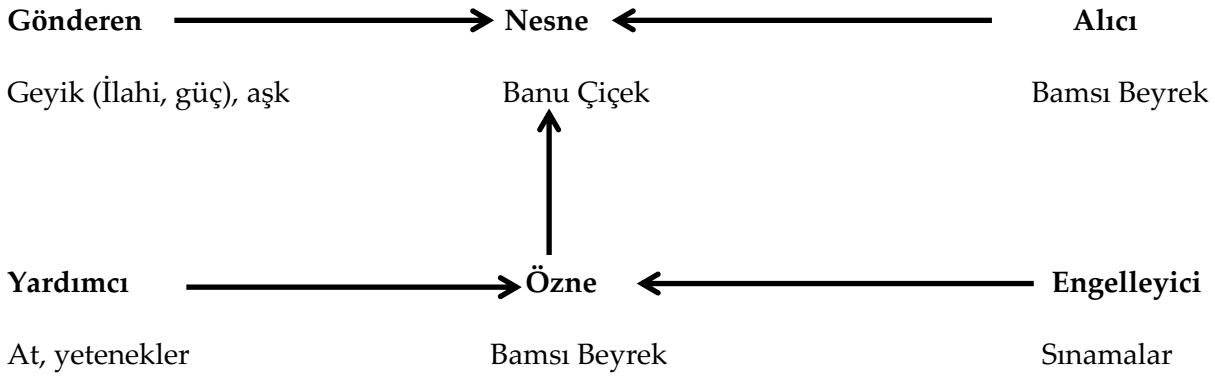
Şema 3: İkinci Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

İkinci kesitteki anlatı izlencesinin dört aşaması şöyledir: Anlatıda yer alan *Ol zamanda bir oğlan baş kesmese kan dökmese ad koymazlar-idi*, (Ergin, 2016, s. 117) şeklinde ortaya konulan Oğuz toplumunun değer yargısı özneyi nesneye ulaşmaya zorlayan güç olarak anlatının eyletim aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada yaptırmak kipliği egemen olup özne nesnesine ulaşmak için gerekeni yapmak üzere eğitilmiştir. Özne gönderenin bu isteğini geleneksel olarak bilmektedir. Gönderenle özne arasında sözleşme doğal olarak kurulmuştur. Edinç ya da edinim aşaması ise anlatıda Bamsı Beyrek'in bu edim için gereken yaşa gelmiş olması ve fiziksel özellikleri bakımından bekleneni yapabilme yetisine sahip olduğu şeklinde ifadeler yoluyla yer almaktadır. Bezirgânların Bamsı Beyrek'ten yardım istemesi anlatı izlencesinin edim aşamasının başlangıcını ifade eder. Burada yapmaya zorlamak kipliği ile yapmayı isteme kipliği birlikte yer alır. Bamsı Beyrek'in kâfirlerle savaşması, savaşı kazanıp bezirgânları ve mallarını kurtarması anlatı izlencesinde edim evresinin sonucunu ifade eder ve özne artık yapmak kipliği içindedir. O yaşına kadar edindiği donanımlarla yapabilmek, yapmayı bilmek ya da gücü yetmek kipliklerini sergiler. Anlatı izlencesinin yaptırmak aşaması ise Bamsı Beyrek'e ad verilmesini anlatan tören sahnesidir. Özne, kahramanlık yapmış ve ad almayı hak etmiştir. Tören yapılır, Dede Korkut dua eder, özneye adını verir. Adıyla birlikte ok, yay ve at da verilir ki bunlar ad gibi kültürel birey olmanın eşya düzlemindeki göstergeleridir. Oğuz toplumunu temsil eden Oğuz beyleri tanıklık ve dua ederler. Bu öznenin gönderenin takdirini kazandığı anlamına gelir. Aynı zamanda kültürel birey olmanın bir diğer gerekliliğidir. Bu noktada anlatı izlencesinin özne ile nesnenin beraberliği yani bağlaşımı ile sonuçlandığı görülmektedir. Anlatının öznesi Bamsı Beyrek (Ö3) başlangıç durumunda nesnesinden ayrı iken (Ö3 ∪ N) sonuç durumunda (Ö3 ∩ N3) nesnesiyle birleşir.

Üçüncü Kesit: Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek'in Nişanlanması

Anlatının üçüncü kesitinde Bamsı Beyrek ile Banu Çiçek'in tanışmaları ve nişanlanmaları anlatılır. Kesitin öznesi Bamsı Beyrek'tir (Ö3). Nesne Banu Çiçek'tir (N4). Bamsı Beyrek anlatının dönüşüm mekânlarından olan Ala Dağ'a ava çıktığı bir günde bir geyiği kovalayarak Banu Çiçek'in otağına gelir. Özneyi eyleme zorlayan güç geyiktir. Geyiğin eyleyensel rolü gönderen (G4) olmakla birlikte asıl gönderen eyleyen kutsal bir güç olup geyik, kutsal gücün temsilcisi olarak işlev görmektedir. Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek'in henüz doğmadan, Oğuz beylerinin şahit olduğu, Pay Püre ve Pay Piçen arasında gerçekleşen bir sözleşme ile beşik kertme olmaları ve aynı anlam evreninde var olmaları için edilen dua bir arada ele alındığında bu yorumu yapmak mümkündür. Bu açıdan beşik kertme olma durumu kesitin bir diğer göndereni olmaktadır (G5). İlâveten çadırın kime ait olduğunu soran Bamsı Beyrek'e Kısırca Yenge'nin Banu Çiçek'in olduğunu söyledikten sonra: *Eyle olsa hanum, Beyregün kanı kaynadı* (Ergin, 2016, s. 122) ifadelerinden anlaşılacağı üzere aşk (G6) özneyi eyletime zorlayan bir diğer gönderen eyleyendir. Öznenin nesnesine kavuşma macerasında işlevsel olan engelleyici eyleyenler, Banu Çiçek'in sınamaları olan ilk başta avdan pay isteme yoluyla cömertlik, sonrasında at yarışı olarak hız, güç olarak güreş, ok atma şeklinde de yetenektir (E3). Bu sınamalara karşın Ö3'ün kendi yetenekleri ve edimsel nitelikleri yardımcı eyleyen olarak işlevseldir (Y5).

Kesitin eksenleri şöyledir: Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek ile beşik kertme olma durumu, aşk ve geyik arasındaki ilişki iletişim eksenini oluşturur. Bamsı Beyrek ile Banu Çiçek arasında isteyim ekseni kurulur. Bamsı Beyrek'in yardımcı eyleyenleri olan cömertliği, yeteneği, çevikliği ve atının desteğiyle Banu Çiçek'in cömertlik, at yarışı, ok atma, güreş engellerinin aşılması mücadele ya da güç eksenini oluşturmaktadır. Kesitin eyleyenler örnekçesi şu şekildedir:

Şema 4: Üçüncü Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

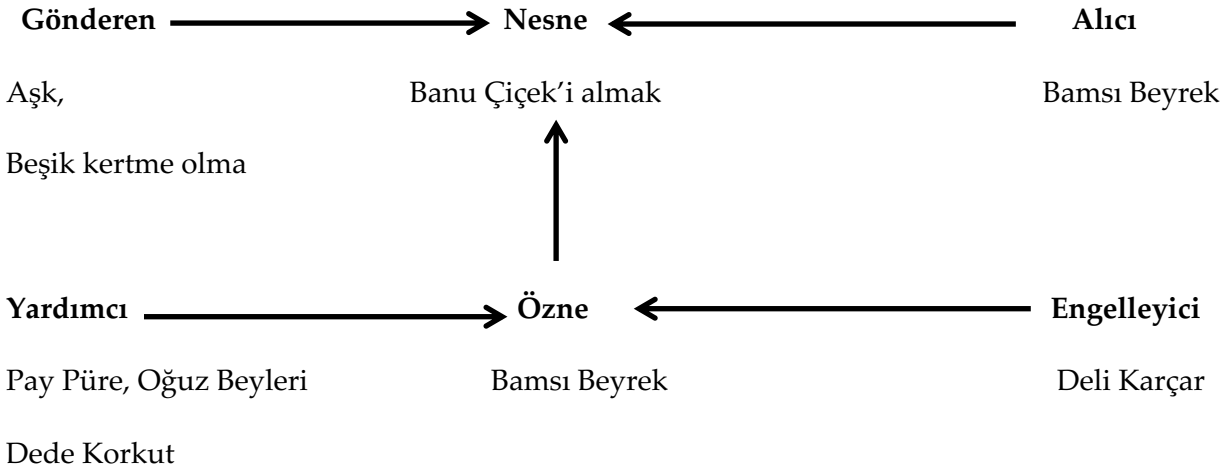
Bamsı Beyrek, av esnasında bir geyiğin ardına düşüp Banu Çiçek'in otağına gelir. Özneyi burada eyleme yönlendiren geyiktir ve bu kısım anlatı izlencesinin eyletim evresinin ilk basamağını oluşturur. Geyiğin kaçarak Bamsı Beyrek'i peşinden sürüklemesi çatışmanın başlamasına bir diğer deyişle durum sözcüğü olan Ö3'ün edim sözcüğü olma yolunda izlence oluşturmaya sebep olur. Geyik, Bamsı Beyrek'i Banu Çiçek'in otağının önüne kadar götürür. Bamsı Beyrek burada geyiği vurur. Edinç aşamasında Bamsı Beyrek yaban geyiğini avlayacak ve Banu Çiçek'in sınamalarından geçebilecek yetenek, zekâ, güç ve cesarete sahiptir. Anlatının edim aşamasında Bamsı Beyrek yaban geyiğini süre süre Banu Çiçek'in otağına gelir. Geyiği avlar. Banu Çiçek'in sınamalarından başarıyla geçer. Yaptırım aşaması ise Bamsı Beyrek'in Banu Çiçek'e

yüzüğünü takıp nişanlanmalarından oluşur. Anlatı izlencesinin başlangıcında iki özne arasında birliktelik değil ayrılık ilişkisi vardır. Bu ilişki biçimsel dille şöyle gösterilir: Kesitin başında $\text{Ö3} \cup \text{N4}$ olan durum, kesitin sonunda sınamaları başarıyla geçen öznenin nesnesiyle bağlaşım durumuna geçmesi sonucu $\text{Ö3} \cap \text{N4}$ durumu oluşur. Anlatı izlencesinin sonunda nişanlı olma durumuna geçen özne açısından bir dönüşüm gerçekleşir.

Dördüncü Kesit: Banu Çiçek'in Deli Kaçkar'dan İstenmesi ve Alınması

Kesitin öznesi Bamsı Beyrek (Ö3), nesne eyleyeni Banu Çiçek'in ailesinden istenip alınmasıdır (N5). Özneyi eyletime zorlayan güç olarak beşik kertme olma durumu (G4), aşk (G5) ve Ö3'ün Banu Çiçek'e verdiği söz (G6), anlatı izlencesinin gönderici eyleyenleridir. Gönderici eyleyenler Özne (Ö3) Bamsı Beyrek'i evlenme mücadelesine sürükler. Üçüncü kesitte nişanlı olma durumuna dönüşen özne bundan sonra evli olma durumuna dönüşmek ister. Bu durum anlatı izlencesinin temel çizgisini oluşturur. Ö3, değer nesnesi Banu Çiçek ile evlenmek için babasının iznini ister. Baba gelenek çerçevesinde Banu Çiçek'i istemek için Oğuz beylerini toplar. Pay Püre (Y6) ve Oğuz beyleri (Y7) bu kesitin yardımcı eyleyenleridir. Banu Çiçek'in kardeşi Deli Kaçkar kız kardeşini isteyen öldürmektedir. Bu bağlamda öznenin amacına ulaşmasında kardeş (E4) engelleyici eyleyendir. Oğuz beylerinin ortak kararı olarak Banu Çiçek'i isteme görevi Dede Korkut'a verilir. Burada Dede Korkut (Y8) da yardımcı eyleyen olarak işlev görür. Dede Korkut Deli Kaçkar ile mücadelesinde yedek bir atla kaçmayı başarır bununla birlikte kendisinin sahip olduğu ilahi güçler anlatının diğer yardımcı eyleyenleridir. Deli Kaçkar kız kardeşine karşılık olarak istediği bulunması zor nesnelere anlatının engelleyicileri olarak karşımıza çıkar (E5).

Buna göre anlatının dördüncü kesitinin eksenleri şu şekildedir: Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek'i almak ile tanrının huzurunda verilen söz verme olarak kutsal bir beşik kertmeliği durumu, aşk ve verilen söz arasındaki ilişki iletişim eksenini oluşturur. Bamsı Beyrek ile nesne eyleyeni Banu Çiçek'i almak arasında isteyim eksenini kurular. Bamsı Beyrek ve yardımcı eyleyenleri olan Pay Püre, Oğuz beyleri, Dede Korkut ile engelleyiciler Deli Kaçkar, bulunması zor nesnelere arasında mücadele ya da güç eksenini oluşturulmaktadır. Kesitin eyleyenler örnekçesi şu şekildedir:

Şema 5: Dördüncü Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

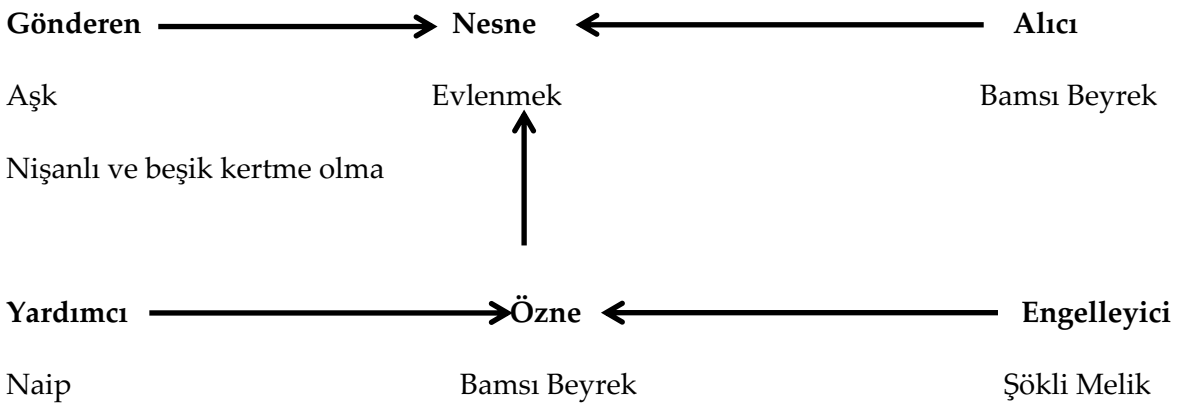
Bamsı Beyrek'in babasına Banu Çiçek ile evlenmek istediğini söylediği bölüm kesitin eyletim evresidir. Edinç evresini yardımcı eyleyen Pay Püre'nin Oğuz beylerini toplaması, Oğuz beylerinin

kızı istemeye Dede Korkut'u göndermeye karar vermeleri, Bayındır Han'ın tavlasından Dede Korkut için at temin edilmesi ve Dede Korkut'un bilgeliği ve olağanüstü özellikleri oluşturmaktadır. Edim aşamasında Dede Korkut, Deli Karçar ile mücadele eder, Pay Püre'nin de yardımıyla Deli Karçar'ın Banu Çiçek'e karşılık başlık olarak istediği bulunması zor nesnelere temin eder. Yaptırım aşamasında Banu Çiçek alınır: *Allahun inayeti, erenleriün himmeti oldu, kızı aldum didi. Beyrege ve anasına ve kız kardaşlarına muştucu geldi, sevindiler, şad oldılar*" (Ergin, 2016, s. 127). Bu kesitte özne dönüşüm geçirerek nişanlı olma durumundan toplumun onayladığı evlenme durumuna geçmiştir. Dönüşümün simgesel gösterimi şöyledir: $A1 = \text{Ö3} \cup N5 = \text{Ö3} \cap N5$.

Beşinci Kesit: Bamsı Beyrek ve Arkadaşlarının Düğün Gecesi Esir Edilmesi

Beşinci kesit, Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek'in düğünlerini ve Bamsı Beyrek'in kaçırılmasını konu edinir. Bu kesitte yeni bir hedef belirlenir ve buna bağlı olarak da eyleyenlerin rolleri değişir. Kesitin yeni hedefi düğündür. Kesitin gönderini bir önceki kesitte olduğu gibi beşik kertme nişanlı olma durumu ve aşk duygusudur (G4), (G5), (G6). Özne ise Bamsı Beyrek (Ö3), nesne de Banu Çiçek ile evlenme (N6) olarak gösterilebilir. Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek'in düğünü başlar, Bamsı Beyrek ok atarak gerdek çadırının yerini belirler, gerdek çadırı kurulur. Düğün devam ederken bir gece Şöklı Melik, Pay Piçen'nin Banu Çiçek'i kendisine vermeyi söz verdiği gerekçesiyle Bamsı Beyrek ve arkadaşlarını kaçırarak esir eder. Bu kesitin engelleyici eyleyeni Şöklı Melik (E6), yardımcı eyleyen de Bamsı Beyrek'in kaçırılmasına karşı koyan arkadaşlarından naiptir (Y8).

Buna göre anlatının beşinci kesitinin eksenleri şu şekildedir: Bamsı Beyrek ve evlenmek ile Tanrı'nın huzurunda verilen bir söz verme olarak kutsal bir beşik kertmeliği durumu, aşk ve Banu Çiçek'e taktığı yüzük ile simgelenen nişanlı olma ve bu bağlamda verilen söz arasındaki ilişki iletişim eksenini oluşturur. Bamsı Beyrek (Ö3) ve nesne eyleyeni Banu Çiçek ile evlenme isteği (N6) arasında isteyim eksenini kurular. Bamsı Beyrek ve naip ile Şöklı Melik arasında mücadele ya da güç eksenini oluşturulmaktadır. Kesitin eyleyenler örnekçesi şu şekildedir:

Şema 6: Beşinci Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

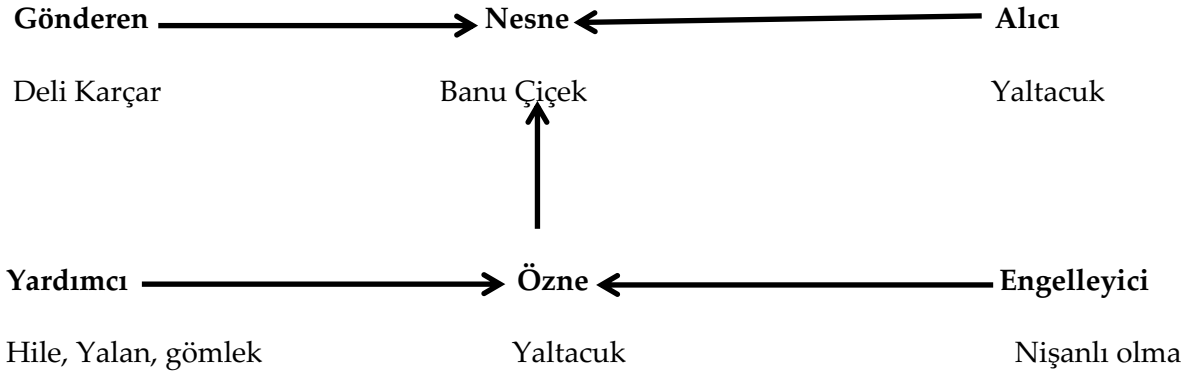
Bamsı Beyrek'in Banu Çiçek ile evlenmek istemesi kesitin eyletim aşamasıdır. Edinç aşaması ise önceki kesitlerde yerine getirilen sınavların ve engellerin aşılmasını içerir. Edim evresinde düğün başlar, gerdek çadırı kurulur. Şöklı Melik düğün gecesi Beyrek ve arkadaşlarını kaçırtır. Yaptırım aşaması kesitin sonunda Bamsı Beyrek ve arkadaşlarının Bayburt Hisarı'nda esir olmasıyla cezalandırıcı dönüşümden oluşur. Bu kesit genel anlatı izlencesinde bir dönüşüm meydana getirir, var olan durumdan yeni bir geçişe neden olur. Söz konusu değişim özgürlükten

esarete doğrudur. Özne hem nesnesi Banu Çiçek'e kavuşamamış, nesnesiyle ayrışım durumuna geçmiş hem de özgürlüğüyle ayrışım durumuna dönüşmüştür: $A\dot{I}= \dot{O}3 \cup N6= \dot{O}3 \cup N6$.

Altıncı Kesit: Yaltacuk'un Banu Çiçek'i Alması

Hikâyenin beşinci kesitinde Yaltacuk'un Banu Çiçek'i hile ile alması anlatılır. Bamsı Beyrek kaçırıldıktan sonra aradan on altı yıl geçer. Kimse ona ne olduğunu bilmez. Deli Karçar, Bayındır Han'a gider ve Bamsı Beyrek'in ölüsü ya da dirisinin haberini verene Banu Çiçek'i vereceğini söyler. Bunun üzerine Yaltacuk, Beyrek'in gömleğine kan sürerek onun öldüğü yalanını söyler. Böylece Banu Çiçek'i alır. Nişan yapılır, sıra düğüne gelir. Kesitin göndereni Deli Karçar (G7), alıcısı ve öznesi Yaltacuk (Ö4), nesnesi Banu Çiçek ile evlenmek (N7), engelleyici eyleyen de Banu Çiçek'in Bamsı Beyrek ile nişanlı olması şeklindeki toplumsal değerlerdir (E7). Bayındır Han bu değerlerin temsilcisi olarak işlev üstlenir. Bamsı Beyrek'in öldüğünün ispatı bu engeli ortadan kaldıracaktır. Bu bağlamda Yaltacuk'un, Bamsı Beyrek'in gömleğine kan sürüp öldü yalanını söylemesi şeklinde ortaya koyduğu hile kesitin yardımcı eyleyenidir (Y9).

Kesitte Deli Karçar, Yaltacuk ve Banu Çiçek'le evlenme arasında iletişim eksenini; Yaltacuk ile Banu Çiçek arasında isteyim eksenini; Banu Çiçek'in Bamsı Beyrek'in nişanlısı olması ile Yaltacuk ve hile güç eksenini oluşturur. Kesitin eyleyenler örnekçesi şu şekildedir:

Şema 7: Altıncı Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

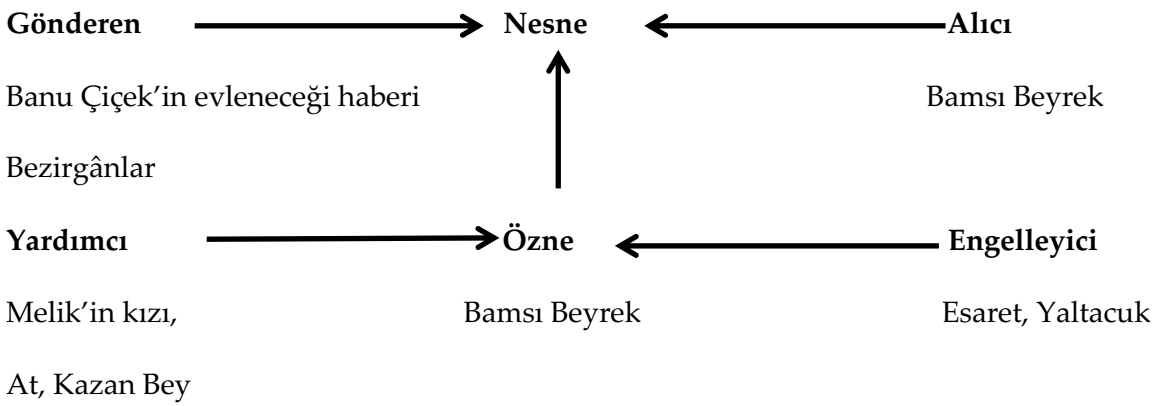
Deli Karçar'ın Bayındır Han'a gidip Bamsı Beyrek'in ölüsünün ya da dirisinin haberini getirene kız kardeşini vereceğini söylemesi, Banu Çiçek ile evlenmek isteyen Yaltacuk'u eyletime geçirir. Bu bölüm anlatının eyletim evresini oluşturur. Eyletim evresinde "yaptırmak" kipliği vardır. Deli Karçar, özneyi eyletir. Böylece "gönderici ile özne arasında bir sözleşme" gerçekleşir. Anlatı izlencesi bu eyletim ile başlar. Edinç evresinde özne, "yapmayı istemek", "yapabilmek", "yapmayı bilmek" koşullandırılmalarını edinir. Kesitin edim evresinde Yaltacuk Bamsı Beyrek'in gömleğini kana bulayarak getirip Beyrek'in öldüğünü söyleyerek nesnesine ulaşmasında engel olan Beyrek'i ortadan kaldırır ve amacına ulaşır. Yaptırım evresi Yaltacuk ile Banu Çiçek'in nişanlanmasıdır. Kesitte Yaltacuk nesnesi Banu Çiçek ile nişanlanarak amacına ulaşmış, dönüşüm meydana gelmiştir: $A\dot{I}= \dot{O}4 \cup N7= \dot{O}4 \cap N7$.

Yedinci Kesit: Bamsı Beyrek'in Geri Dönüşü ve Düğüne Engel Olması

Pay Püre, bezirgânları Bamsı Beyrek'i aramaları için görevlendirir. Bezirgânlar Beyrek'i bulurlar ve ona Banu Çiçek'in Yaltacuk ile evlenmek üzere olduğunu haber verirler. Anlatı izlencesinin bu noktasından itibaren özne yeni bir hedef belirler. Öznenin amacı nişanlısının

başkasıyla evlenmesine engel olmaktadır. Özneyi harekete geçiren güç, Pay Püre'nin emriyle hareket eden bezirgânların getirmiş olduğu haberdur. Bu bağlamda izlencenin göndereni Banu Çiçek'in Yaltacuk ile evleneceği bilgisi veren bezirgânlardır (G3). İzlencenin nesnesi ise Banu Çiçek'in Yaltacuk ile evlenmesine engel olmaktadır (N8). Öznenin nesnesine ulaşma yolunda önüne çıkan engellerden ilki onu esir tutan Şöklı Melik'tir (E6). Diğer bir engel de Yaltacuk'tur (E8). Esaret engelini ortadan kalmasını sağlayan yardımcı eyleyen ise Melik'in kızıdır (Y10). Melik'in kızı Beyrek'in kaçmasına yardım eder. Beyrek Oğuz iline atının yardımıyla ulaşır. Burada at da bir diğer yardımcı eyleyen olarak işlev görür (Y4). Bamsı Beyrek, Oğuz iline ve düğüne kılık değiştirerek ozan kılığında gider. Yetenek ve yiğitliğiyle (Y5) Yaltacuk'u alt ettikten sonra Salur Kazan'ın (Y11) izin vermesiyle düğün yemeğini döker, düğünü dağıtır. Ardından kadınların arasına giderek Banu Çiçek'in sevgisinden ve sadakatinden emin olduktan sonra kimliğini açığa vurur ve Yaltacuk'a diz çöktürür.

Bamsı Beyrek, bezirgânlar ile Banu Çiçek'in Yaltacuk ile evlenmesine engel olmak arasında iletişim ekseni; Beyrek ile Banu Çiçek'in Yaltacuk ile evlenmesine engel olmak arasında isteyim ekseni; Bamsı Beyrek, Melik'in kızı, at, Salur Kazan ile Şöklı Melik ve Yaltacuk arasında güç ekseni oluşturulur. Kesitin eyleyenler örnekçesi şu şekildedir.

Şema 8: Yedinci Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

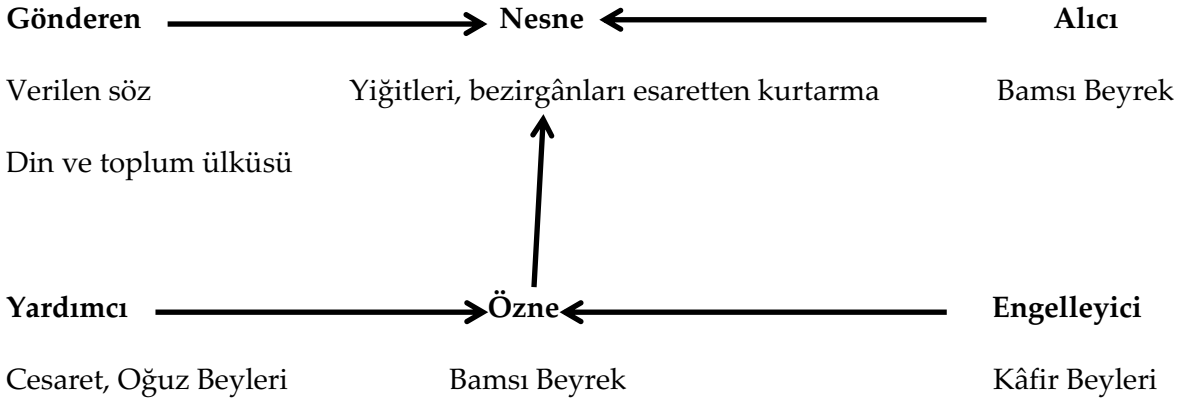
Pay Püre'nin gönderdiği bezirgânların Bamsı Beyrek'i bulmaları ve Banu Çiçek'in evlenmek üzere olduğu haberini vermeleriyle Bamsı Beyrek'in düğüne engel olmak istemesi kesitin eyletim aşamasıdır. Burada "yaptırmak" kipliği vardır, bezirgânlar getirdikleri haberle özneyi eyletir. Böylece gönderici ile özne arasında bir sözleşme gerçekleşir. Anlatı izlencesi bu eyletim ile başlar. Edinç evresinde özne, "yapmayı istemek", "yapabilmek", "yapmayı bilmek" koşullandırılmalarını doğal olarak edinmiştir. Edim aşamasında özne, esaretten kurtulur, kılık değiştirerek düğüne gelir ve düğünü dağıtır, Yaltacuk'a diz çöktürür. Kesitin yaptırm aşaması Salur Kazan'ın Bamsı Beyrek'e, "gel Banu Çiçek'le murada er" dediği bölümden oluşur. Bu teklif, öznenin boyun lideri tarafından başarılı bulunduğunu, onaylandığını ifade eder. Kesitte özne, Yaltacuk'un Banu Çiçek ile evlenmesine engel olarak amacına ulaşmış, dönüşüm meydana gelmiştir: $A\dot{I}= \ddot{O}3 \cup N8= \ddot{O}3 \cap N8$.

Sekizinci Kesit: Kâfirle Savaş

Salur Kazan, Bamsı Beyrek'e Banu Çiçek ile evlenmesini teklif eder ancak Beyrek, arkadaşlarını, bezirgânları kurtarmadan ve Hisar'ı almadan evlenmek istemez. Bu bağlamda

sonuçlandırıcı edim ertelenir, anlatıya yeni bir izlenec eklenir. Bu kesitte Bamsı Beyrek'in arkadaşlarının, bezirgânların kurtarılması, Melik'in kızının alınması, Kâfir beylerinin öldürülmesi, Bayburt Hisarı'nın Müslümanlaştırılması anlatılır. Bunlar Bamsı Beyrek'in amaçlarını oluşturan izleneciye ifade eder. Bu yönüyle bakıldığında kesitin gönderen eyleyenleri; verilen söze sadakat (G8), din ve toplum ülküsü (G9) alıcı ve özne Bamsı Beyrek (Ö3), nesne ise otuz dokuz yiğidi, bezirgânları esaretten kurtarmak (N9); Melik'in kızını almak (N10), kâfir ülkesini fethetmek (N11) olarak gösterilebilir. Anlatı izlencesinin güç ekseninde ise yardımcı eyleyenler olarak Oğuz beyleri (Y1), engelleyen eyleyen olarak da Şöklı Melik önderliğinde (E6) diğer Kâfir beyleri (E9) yer almaktadır.

Kesitte verilen söze sadakat, din ve toplum ülküsü ile Bamsı Beyrek ve otuz dokuz yiğidi, bezirgânları esaretten kurtarmak; Melik'in kızını almak, kâfir ülkesini fethetmek arasında iletişim ekseni kurulur. Beyrek ile otuz dokuz yiğidi, bezirgânları esaretten kurtarmak; Melik'in kızını almak, kâfir ülkesini fethetmek arasında isteyim ekseni vardır. Bamsı Beyrek ve Oğuz beyleri ile Şöklı Melik ve diğer Kâfir beyleri arasında güç ekseni oluşturulur. Kesitin eyleyenler örnekçesi şu şekildedir:

Şema 9: Sekizinci Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

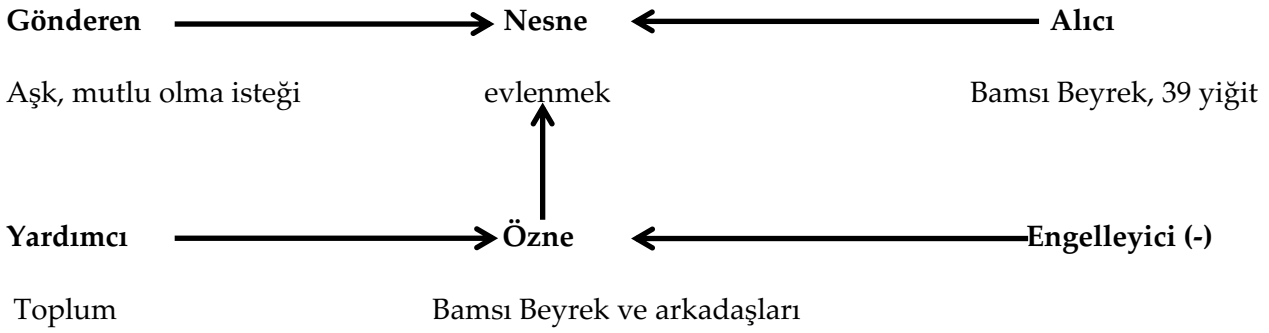
Bamsı Beyrek'in Melik'in kızına verdiği sözü yerine getirmek, arkadaşlarını ve bezirgânları esaretten kurtarmak ve kâfir ülkesini fethetmek istemesi kesitin eyletim aşamasıdır. Anlatı izlencesi bu eyletim ile başlar. Edinç evresinde özne, "yapmayı istemek", "yapabilmek", "yapmayı bilmek" koşullandırılmalarını doğal olarak edinmiştir. Edim aşamasında Bamsı Beyrek ve Oğuz beyleri kâfirler ile savaşır ve onları yenerler. Kâfir yurdunu müslümanlaştırırlar. Bamsı Beyrek, arkadaşlarını ve bezirgânları kurtarır, Melik'in kızını alır. $Aİ = Ö3 \cup N9, N10, N11 = Ö3 \cap N9, N10, N11$. Kesitin yaptırım aşaması ise bir sonraki kesitle birleşir.

Dokuzuncu Kesit: Düğün

Anlatı izlencesinin sonuç bölümünü oluşturan bu kesitte Bamsı Beyrek ile Banu Çiçek'in ve otuz dokuz yiğidin evlenmeleri konu edilir. Anlatı izlencesinin bu kesitte gönderen eyleyeni aşk, mutlu olmak isteğidir (G10). Alıcısı ve öznesi Bamsı Beyrek (Ö3) ve otuz dokuz yiğittir (Ö5). Nesne ise evlenmektir (N6, N12). Güç ekseninde yardımcı eyleyen olarak Oğuz toplumu (Y12) işlev görmektedir. Kesitin engelleyici eyleyeni ise bulunmamaktadır.

Kesitte aşk, mutlu olmak isteği ve evlenmek ile Bamsı Beyrek ve otuz dokuz yiğit, arasında iletişim ekseni kurulur. Beyrek, otuz dokuz yiğit ile evlenmek arasında isteyim ekseni vardır.

Bamsı Beyrek, otuz dokuz yiğit ve toplum arasında güç eksenini oluşturulur. Son kesitin eyleyenler örnekçesi şu şekilde gösterilebilir:

Şema 10: Dokuzuncu Kesitin Eyleyenler Örnekçesi

Son kesit, genel anlatı izlencesinin yaptırım aşamasını oluşturmaktadır. Öznenin başarısı ya da başarısızlığının değerlendirildiği; başarısızlığın cezalandırıldığı, başarının ise ödüllendirildiği yaptırım evresinin, incelediğimiz anlatıda iki ödül düzeyinden oluştuğu görülmektedir. Birincisi Bamsı Beyrek'in değer nesnesi olan Banu Çiçek'le evlenmesi, diğeri de Oğuz toplumunda bir kahraman olarak kabul edilerek statü sahibi olmasıdır. Bu noktada anlatı izlencesi bağlaşımla sonuçlanmıştır. Hikâyenin sonuç bölümünde Dede Korkut'un dua edip Bamsı Beyrek'in kahramanlığına ilişkin destan düzdükten sonra "bu boy da Bamsı Beyrek'in olsun" ifadeleri bu durumu ortaya koymaktadır. Dede Korkut'un destan okuyup dua etmesi öznenin başarısının başkalarınınca tanınması ve onaylanması olan onurlandırıcı deneyime karşılık gelmektedir. Anlatı izlencesinin başkişisi Bamsı Beyrek başlangıç durumunda değer nesnesinden ayrıken sonuç durumunda $A\dot{I} = \dot{O}\ddot{3} \cap N6, N13$ değer nesnesiyle birleşir. Anlatı izlencesi işlemci-edici özne olan $\ddot{O}\ddot{3}$ 'ün başarısıyla tamamlanmıştır. Özne, Oğuz toplumunun yetişkin bir erkeği sayılabilmesi için gerekli olan nitelikleri kazanarak anlatı izlencesinin son aşamasına gelmiş ve Oğuz'un takdirini kazanıp statü sahibi olarak onurlandırılmıştır.

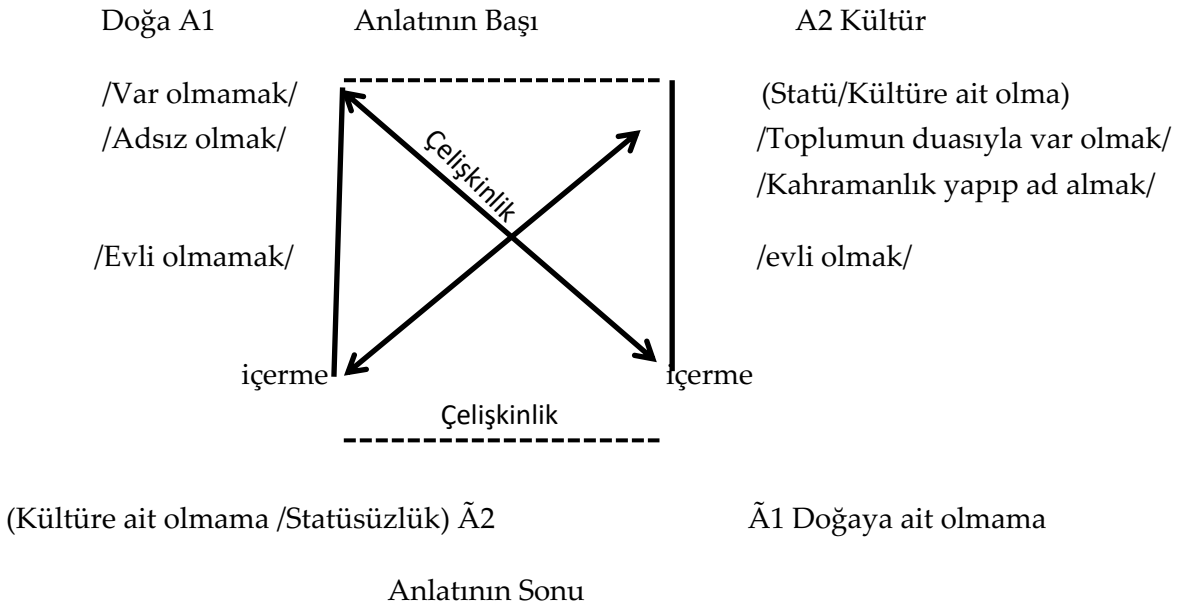
3. TEMEL YAPI (mantıksal-anlamsal yapı) ÇÖZÜMLEMESİ

Temel yapı (mantıksal-anlamsal) söylem ve anlatı düzeyinde ortaya çıkan, belirlenen ilişkilerin kavrandığı düzeyi meydana getirir. Anlatı adını verdiğimiz bütünü "dil" biçimlendirir ama sonuç dilsel olmayan bir olgudur. Bu boyut evrensel hayatla ve bu hayattaki temel karşıtlıklarla ilgilidir. Bu sebeple metnin dışına çıkılır ve edebiyat dışındaki dizgelerle, evrensel problemlerle bağlar kurulur. Çünkü edebiyatın toplumsal hayatla ilgisi vardır. Kurmaca olarak karşımıza çıkan şey aslında derin yapıda insanın bireysel ve toplumsal varoluş sorunlarının bir ifade şeklidir (Akerson, 2005, s. 147). Göstergibilimin temellendiği yapısalcı kurama göre "yapı" tüm insanlar için ortak bir karakteristikler dizisi, psikobiyolojik karakterli, doğuştan bir nitelik olarak tanımlanmakta, bu kuram insan görüngüsünü de belirli bir zaman ve mekânda ortaya çıkışlarıyla somutlanmış, bedenleşmiş zihinsel faaliyetler olarak görmektedir. Yalnızca bir model kullanımıyla anlaşılabilir gizli bir boyut olarak bu yapı Kantçı anlamında, yani insan aklının düzenleyici mekanizmalarının bulunduğu kabulü anlamında, bilinçdışıdır. İnsanın dünyayla ilişkisi, bu ilişkiyi kavramsallaştırmada kullandığı zihinsel araçlarla dolaylanmaktadır. Beyin, genetik olarak kalıtıldığı programı, ikili kodlar (gece-gündüz, soğuk- sıcak, siyah-beyaz, yaşam-

ölüm, eril-dişil...) aracılığıyla izler. Toplum bir iletişim mübadelesi mekanizmasıdır; toplumsal görüngüler iletiler, dil ise bu iletileri dönüştüren izgedir (code) (Özbudun vd., 2016, s. 200, 201).

Lévi-Strauss, kültürel ürünlerin çerçevesini çizen kuralların, arka planda yatan tek ve bilinçdışı zıtlık gramerinin kırılmaları olduğu kanısındadır. Bilinçdışı modellerin gerisinde insan akli yatmaktadır ve araştırmanın asıl hedefi, insan zihninin evrensel ilkelerine ulaşmak olmalıdır (Özbudun vd., 2016, s. 219). Göstergebilim mantık düzeyinde iki temel karşıtlık öne sürmüştür, bunlar: Bireyselle ilişkin karşıtlık: /yaşam/ ve ölüm/; toplumsala ilişkin karşıtlık: /Kültür/ ve /doğa/ dır (Kurtul, 2013, s. 90).

Yüzeysel görünümde Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek'in birbirine kavuşma mücadelesini anlatan Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek anlatısının ana izleğini toplumun normlarına göre biçimlenen birey olma süreci oluşturur. Daha açık bir ifadeyle hikâyeye, Oğuz toplumunun idealize ettiği bireyin oluşumunu, kimlik kazanmasını ya da statü sahibi olarak toplumsal mekanizmaya dâhil oluş serüvenini anlatır. Serkan Köse'nin (2020, s. 72) de belirttiği gibi "Toplumlar zihinsel varoluşlarını belirlerken bir yandan kendi, diğer yandan ötekini inşa etmektedirler. Kendi ve ötekini tanımlama ihtiyacını hisseden toplumlar, kültürel-zihinsel kodları aracılığıyla belirli bir davranış kalıbını oluşturur". Doğum, ad alma, ait olduğu toplumun düşmanlarıyla savaşma ve evlenmeye doğru Bamsı Beyrek'in geçirdiği dönüşüm süreci üç anlatı izlencesinin birbirine eklenmesiyle meydana gelir. Eyleyensel düzlemde beliren bu izlenceler Bamsı Beyrek'in dönüşümlerinin aşamalarıdır. Betisel açıdan var olmayan, adsız, bireysel ve eşsiz bir kişiden; var olan, adı yani toplumsal kimliği olan, toplumsal ve evli bireye evrilmesini gösteren dönüşüm, doğal olandan kültürel olana doğru bir sürece karşılık gelir. Bu bağlamda anlatının derin yapısı doğa/ kültür arasındaki karşıtlık üzerine kurgulanmıştır. Bu karşıtlıktan hareketle anlatının derin yapısında yatan anlam göstergebilimsel dörtgen modelinde şu şekilde gösterilebilir:

Şema 11: Göstergebilimsel Dörtgen

A1 ve A2: Karşıtlık: Doğa –Kültür

A1 ve Ñ1 Çelişiklik: Kültür- Doğaya ait olmama

A2 ve Ñ2 Çelişiklik: Kültüre ait olma-Kültüre ait olmama

A1 ve Ñ2 İçerme (tümleyen): Doğa-Kültüre ait olmama

A2 ve Ñ1 İçerme (tümleyen) : Kültür-Doğa

Ñ1 ve Ñ2 Altkarşıtlıklar: Kültüre ait olmama-Doğaya ait olmama

İnsan, doğal ve toplumsal çevresindeki nesnelere sınıflandırarak dünyasına bir örüntü, bir düzen dayatır. Bu kategorilerin sınırları keyfidir ve yüzeysel benzerlik ya da farklılıklar üzerine temellenmektedirler. Ancak aralarındaki ilişkiler daha temel bir karakter sergilemektedir. Sistemlerin terimleri zıt çiftler olarak toplanmıştır ve bu çiftler birbirlerine zıtlıklar sistemi oluşturacak şekilde ilişkilendirilir. Bu, başka ilişki şekilleri, özellikle de toplumsal gruplar arasındaki ilişkiler üzerinde düşünmeye olanak sağlayan bir model oluşturmaktadır (Kuper, 1083, s. 178, akt. Özbudun vd., 2016, s. 220). Lèvi Strauss'un (Lèvi-Strauss'dan akt. Fiske, 2015, s. 128-129) tüm sistemin üzerine yaslandığını düşündüğü temel zıtlık, "doğa-kültür" zıtlığıdır. Bu zıtlık bütün toplumların anlamlı hâle getirmeye çalıştığı en önemli sınırdır. Kültür bir anlam yaratma sürecidir ve yalnızca dışsal doğayı ya da gerçekliği değil, onun bir parçası olan toplumsal sistemi ve bu sistem içindeki insanların toplumsal kimliklerini ve gündelik etkinliklerini de anlamlandırır. Kendimiz, toplumsal ilişkilerimiz ve gerçeklik hakkındaki algılarımız aynı kültürel süreçlerce üretilmektedir. Ancak çoğu kültür, kendimizi ve toplumu anlamlandırma ile gerçeklik ya da doğayı anlamlandırma arasında bir süreklilik olduğunu kabul etmez, doğa ve kültür arasında açık bir ayrım yapar ve bunlarda görülen anlamları ya da kategorileri doğallaştırmaya çalışır.

Temel mantık yapısı doğa/kültür karşıtlığı üzerine kurgulanan anlatıda özne eyleyen Bamsı Beyrek'in kültürleşme süreci -"doğal varlığın" "sosyal varlığa"- dönüşümü, bir başka deyişle başlangıçta toplumun ve kültürün dışında olan öznenin aşama aşama toplumsal mekanizmaya dâhil oluşu anlatılır. Sözlü kültür ürünleri ait olduğu toplumun değer yargılarını yansıtır. İncelenen anlatının derin anlam düzeyinde toplumun değer yargıları ve buna bağlı olarak idealize ettiği bireyin nitelikleri resmedilmektedir. Söz konusu niteliklerin her biri toplum tarafından üretilir bir başka deyişle kültürel bir nedene doğal olana karşıtlık oluşturur. Çocuk, yeni doğduğunda doğa ile kültür dünyası arasında eşikte konumlanır. Henüz hiçbir yere ait değildir. Çocuğun kültür dünyasıyla birleşmesi veya geçişin sağlanabilmesi için art arda atlaması gereken eşikleri vardır. Canlı varlığın kültüre özgü araçlarla tanımlanması, doğa dünyasından getirdiklerinden ayrılması, buna bağlı olarak da yaşamsal kritik noktalardan güçlü bir şekilde geçebilmesi, böylece tam olarak canlı statüsünü kazanabilmesi gerekir. Söz konusu bu gereklilikler yardımıyla toplumun yeni üyesi, zaman içerisinde yaratılış kaosundan getirmiş olduğu nitelikleri kaybederek kültürün kozmosuyla tanımlı hâle gelir. "Kam Püre Bey Oğlu Bamsı Beyrek" hikâyesinde doğal ve kültürel arasında karşıtlık oluşturan dönüşümler, doğum, ad alma ve evlenme eşiklerinde gerçekleşir. Öznenin bu eşiklerden geçmesi birtakım sınavları başarması ve bazı niteliklerle donanması sonucunda mümkün olur. İlk eşik Bamsı Beyrek'in biyolojik

doğumdur. Bu eşik öznenin doğumunu içermekle birlikte esasında Pay Püre Bey'nin de bir erkek çocuk sahibi olarak toplumsal mekanizmaya dâhil oluşunu anlatır.

İkincisi ad alma eşiğidir. Kişiye verilen adlar kullanıcıyı tanımlamakta ve ona sosyokültürel bir statü sağlamaktadır. Bu yönüyle de ad, sahibini tanımsız olmaktan çıkarıp onu toplumun bir üyesi yapmaktadır (Calp, 2014, s. 28). Etnografya gerçeğinde adın özelliği, bireyin toplumun sosyal yapısındaki yerini belirlemek amacını taşımaktadır. Geleneksel kültürlerde ad verme, kuşkusuz sosyal statünün belirlenmesinin önemli bir biçimi olmuştur. Türk dillerinde at teriminin "ad" "isim" gibi anlamlarının yanında "san, unvan ve şöhret" anlamlarında da kullanılması tesadüf değildir (Lvova vd., 2013, s. 189). Anlatıda kahramanlık yapmayan, baş kesip kan dökmeyen çocuğa gerçek, kalıcı adını vermemek Oğuz toplumunun bir normu olarak gösterilir. Bamsı Beyrek, bezirgânların yardım isteği üzerine kâfirleri öldürmesi sonucunda ad alır. Burada toplumsal mekanizmaya dâhil olmak için öznenin cesaret, savaşma yeteneği gibi niteliklerine sahip olması gerektiğine işaret edilir. İkinci kesitin sonunda kahramanlık yapan Bamsı Beyrek'e Dede Korkut önderliğinde ad verme töreni düzenlenip adıyla birlikte atı ve savaş aletleri verilir. Ad vermenin toplum huzurunda gerçekleştirilmesi, adın bireyin topluma -kültür dünyasına- kabul edilmesinin basamaklarından biri olması anlam çerçevesinde kişinin statü değişimine toplumun tanıklık ederek onaylaması, bireyin yeni durumunun meşrulaştırması anlamlarını taşımaktadır.

Anlatının bir diğer dönüşüm eşiği olan evlenme, biyolojik dürtülerin kültüre özgü ajanlarla denetim altına alınması yönüyle Lévi Strauss'a (1994, s. 13) göre doğa/kültür karşıtlığına denk düşmektedir. Aile doğal bir ilişki biçimi değil, kültürel olarak belirlenen bir toplumsal bağıntıdır. Temel yasa, evlilik ilişkisini kurala bağlayarak, kültürün egemenliğinin, çiftleşmeye dayalı doğanın egemenliğinin üstüne eklenmesidir. Benzer düşünce Türk kültüründe de bulunmaktadır. Türk mitolojik bilincinde evlilik, kültürün en önemli kurumu olarak görülür. Geleneksel toplumda, farklılığın giderilmesinin kesin yolu evliliktir; bunun sonucunda genç kişi, eşit haklarla akrabaları arasına girmektedir (Lvova vd., 2013, s. 208). "İnsanlara ölümle birlikte gönderilen evlilik, onları ebediyen mitolojik ve farklı oluş yabaniliğinin mutlu zamansızlığından kurtarmıştır" (Lvova vd., 2013, s. 208, 209, 210). Türk topluluklarında ailesi bulunan ve mülk sahibi olan erkekler, kamuoyu önünde toplumun tam üyesi olarak görülür. Bekâr olan ve yalnız yaşayan insan yarım insan kabul edilir (Lvova vd., 2013, s. 227, 228). Buradan anlaşılmaktadır ki Türklerin geleneksel dünya görüşlerinde de evlilik, bireylerin kültürleşme sürecinin önemli bir basamağı olarak görülmektedir.

Bamsı Beyrek adını aldıktan sonra devam eden kesitlerin hepsi evlenme macerasını konu alır. Anlatıda evlenme, birbirine eklenmiş birden fazla anlatı izlencesi oluşturmuştur. Bu izlencelerin her birinde öznenin belirli sınamalardan geçtiği ve bazı edinçleri kazandığı bir başka ifadeyle dönüştüğü görülmektedir. İlk izlencede Bamsı Beyrek, Banu Çiçek ile nişanlanır ve nişanlı olma statüsü kazanır. Bunun için güç, yetenek, cesaret ve cömertlik gibi değerler üzerinden sınanır ve başarılı olur. İkinci izlencenin konusunu kız isteme oluşturur. Bu aşama baba, toplum ve onları temsil eden Dede Korkut yardımıyla geçilir. Üçüncü izlençe Bamsı Beyrek ve arkadaşlarının kaçırılıp esir edilmesiyle olumsuz sonuçlanan düğündür. İzlencede şu ayrıntı dikkat çeker: Bamsı

Beyrek, Banu Çiçek'in gönderdiği kırmızı kaftanı giyince arkadaşları üzürlüler. Burada sembolik dille öznenin arkadaşlarıyla dolayısıyla da toplumla bütünlük oluşturmadığı, kolektif bilince sahip olmadığı vurgulanmak istenir. Özne henüz istenen olgunlaşma seviyesine gelmemiştir. Bu nedenle evlenme ve bu durumun sonucu olan özneye sosyal kimlik verecek olan statü kazanımı gerçekleşmez. Özne yeniden edinç evresine döndürülerek onun toplumun normlarına uygun birey olması için dönüşüm geçirmesi amaçlanır. Bu dönüşüm yabancı bir yerde esir olma şeklinde kurgulanarak gerçekleşir. Sonraki anlatı izlencesinde on altı yıl Bayburt Hisarı'nda esir tutulan Bamsı Beyrek, Banu Çiçek'in başkasıyla evlendiği haberi üzerine Hisar'dan kaçır. Kaçarken arkadaşlarını ve ona yardım eden Melik'in kızını geri dönüp alacağına dair söz verir. Oğuz'a gelip Banu Çiçek'i yeniden kazanan Bamsı Beyrek, Kazan Bey'in düğün teklifini kabul etmeyerek bütün Oğuz Beylerinin katılımıyla kâfir üzerine düzenlediği seferle arkadaşlarını kurtarır, Melik'in kızına verdiği sözü tutar, kâfir ilini alır ve İslamlaştırır. İzlencede özne sözünü tutmuş, arkadaşlarını kurtarmış, Oğuz ve İslam için savaşarak kazanımlar elde etmiştir. Buradan öznenin toplumun idealize ettiği birey kıvamına geldiği anlaşılır. Onu eyletime iten güç kendisidir ve durum olgunlaşmanın gerçekleşmesi bağlamında önemli bir detaydır. Anlatının son izlencesinde Bamsı Beyrek ve arkadaşları evlenirler. Öznenin arkadaşlarıyla birlikte evlenmesi kolektif bilince eriştiğinin göstergesidir. Toplumun istediği nitelikleri kazanan özne, evli olma statüsünü kazanmak suretiyle kültürleşme/sosyalleşme evrimini tamamlamıştır. Bir diğer deyişle doğal olandan kültürel olana geçiş gerçekleşir.

SONUÇ

Çalışmada Greimas'ın geliştirdiği göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılarak *Dede Korkut Kitabı*'nda yer alan "Kam Püre Bey Oğlu Bamsı Beyrek" hikâyesi incelenmiştir. İlk olarak söylem analizi yapılmış anlatının kişi, zaman ve uzam görünümü belirlenmiştir. Daha sonraki aşama olarak anlatı analizi yapılmış, her bir kesit ayrı ayrı olmak üzere eyleyenleri saptanarak eksenleriyle birlikte şemaları oluşturulmuş, anlatı izlencelerinin dört aşaması tespit edilmiştir. Son olarak da anlatının derin düzeyi çözümlenmeye çalışılmış bu amaçla anlamsal-mantıksal yapısı tespit edilerek göstergebilimsel dörtgenle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yapılan analiz neticesinde yüzeysel görüngüde Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek'in kavuşma serüvenini anlatan anlatının temel mantık yapısının doğa/kültür karşıtlığı üzerine kurgulandığı görülmüştür. Anlatıda özne eyleyen Bamsı Beyrek'in kültürleşme süreci -"doğal varlığın" "sosyal varlığa"- dönüşümü, bir başka deyişle başlangıçta toplumun ve kültürün dışında olan öznenin aşama aşama toplumsal mekanizmaya dâhil oluşunun anlatıldığı tespit edilmiştir. Toplumsal mekanizmaya dâhil olma ad alma ve evlenmeyle edinilen statü sonucunda mümkün olmakta bu statüleri kazanmak için de öznenin Oğuz Boyu'nun normlarına göre belirli nitelik, özellik ve değerlere sahip olması gerekmektedir. Bir başka deyişle özne, sözü edilen aşamaları geçmek için belli ölçütler uyarınca sınanmakta, olgunlaşması ve istenen özellikleri kazanması beklenmektedir. Anlatıda sınanma betileri olarak; cesaret, güç, yetenek, savaşçılık, doğru sözlü olma, verilen sözü tutmak, sadakat, bencil değil diğergâm olmak, dini ve toplumu için savaşma gibi nitelikler gösterilmektedir. Bu özelliklere sahip olabilen bir erkek toplum nezdinde kimlik kazanabilmekte,

toplumun bir bireyi olabilmektedir. Doğa-Kültür zıtlığı ve toplumların bireylerini kültürleştirmeleri evrensel bir olgu olsa da nasıl kültürleştirdikleri veya kültürleştirme ajanları millîdir. Bu bağlamda incelenen anlatıda tespit edilen kültürleştirme ajanlarını oluşturan değer yargıları Oğuz'un dahası Türk milletinin kodlarıdır. Bu çalışmayla görülmüştür ki pek çok alanda kullanılan göstergebilimsel çözümleme yöntemi sözlü kültür ürünü olan halk edebiyatı alanına ait bir metnin anlamının anlaşılmasında ve Dede Korkut hikâyeleri gibi Türk kültürünün önemli kodlarını taşıyan metinlerin çözümlenmesinde oldukça işlevseldir. Metinlerin derin yapısını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu yöntemin Türk milletinin tarihi, kültürel kodlarını ihtiva eden metinlerin çözümlenmesinde kullanılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akerson-Erkman Fatma (2005). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Akpınar, Ahmet (2023). "Bamsı Beyrek Destanı'nın Uşak Varyantı ve Bu Varyantta Tanıklanan Limitatif İşlevli Bir Gramer Yapısı". *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 11, s. 245-262.
- Bars, Mehmet Emin (2024) "Greimas'la Bir Başkaldırı Hikâyesini Okuma: İç Oğuz'a Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy". *Çukurova Üniversitesi Türkojoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 135-152.
- Calp, Mehrali (2014). "Kişi Adları Üzerine Dilbilimsel Bir Çalışma (Ağrı İli Örneği)". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 52, sf. 27-49.
- Dağlı, Ahmet (2012). *Yapısalcı Açından Amasya Efsaneleri*. Doktora Tezi. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergin, Muharrem (2016). *Dede Korkut Kitabı I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Fiske, John (2015). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (Çev.: Süleyman İrvan). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Eliuz, Ülkü (2001). "Dede Korkut Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosunun Karakter Yapıları Bakımından İncelenmesi". *Bilig Dergisi*, S. 18, s. 63-86.
- Eliuz, Ülkü (2015). "İmge ve Göstergeler Uzamı: Dede Korkut Hikâyeleri". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C15, S. 2, s. 75-88.
- Gènette, Gerard (2020). *Anlatının Söylemi*, (çev.: Ferit Burak Aydar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Greimas, Algirdas, Julien (1995). *Kusur Konusunda*, (çev.: Ayşe Kıran). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Günay, Veli Doğan. (2001). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Günay, Veli Doğan (2004). "Fransız göstergebiliminde yeni açılımlar". *Dilbilim*, 29-46. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iudilbilim/issue/1086/12292> (Erişim Tarihi: 08.15.2024).
- Günay, Umay (1998). "Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili". *Milli Folklor Dergisi*, S. 37, s. 3-12.
- Güngören, Ahmet (1998). *Bir Antropoloji El Kitabı İçin Yazılar: Caduların Günbatımı*. İstanbul: Yol Yayınları.
- İşeri, Kamil (2008). "Ömer Seyfettin'in 'Yüz Akı' Öyküsünün Göstergebilimsel Çözümlemesi". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 3, s.117-139.
- Kıran, Ayşe Eziler (2004). *Göstergebilim ve Yazınsal Çözümlemeler, Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları*, (Haz. Nedret Öztokat), İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Kıran, Zeynel ve Kıran, Ayşe (2000). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

- Kıran, Zeynel ve Kıran, Ayşe (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Köse, Serkan (2020). Dede Korkut Kitabı'nı Kaos ve Kozmos Bağlamında Okuma. *Milli Folklor Dergisi*, S. 125, s. 71-81.
- Kurtul, Kamil (2013). "Cellat ve Ağlayan Yüz Adlı Hikâyenin Göstergebilimsel Çözümlemesi". *The Journal of Language and Linguistic Studies*. Vol. 9, no, 1, April, s. 81-94.
- Lèvi-Strauss, Claude (1994). *Yaban Düşünce* (Çev.: Tahsin Yücel) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lvova, E. L, vd. (2013). *Güney Sibiryâ Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri-İnsan ve Toplum*. C. II. (Çev.: Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.
- Özbudun, Sibel; Balkı, Şafak; Altuntek, Serpil (2016). *Antropoloji: Kuramlar, Kuramcılar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özdamar, Fazıl (2019). "Köroğlu'nu Greimas'la Okumak: "Köroğlu'nun İstanbul Seferi"ne Yapısalcı Bir Yaklaşım". *Milli Folklor Dergisi*, C. 16, S. 123, s. 69 – 89.
- Öztokat, Nedret (2015). "Anadolu Masalına Göstergebilimsel Bir Bakış". *Millî Folklor Dergisi*, Yıl 27, S. 108, s. 60-73.
- Rifat, Mehmet (2011). *Homo semioticus ve genel göstergebilim sorunları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rifat, Mehmet (2019). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Soydaş, Hakan (2014). *Eric Emmanuel Schmitt'in Nuh'un Çocukları (L'enfant De Noe) Adlı Hikâyesine Göstergebilimsel Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Fatma Zehra (2024). "Tahir ile Zühre Hikâyesinin Göstergebilimsel İncelemesi". *Söylem Filoloji Dergisi*, C 9, S 1, s. 125-146.
- Turner, Victor Witter (1974). *Dramas, Fields, and Metaphors Symbolik Action in Human Society*. New York: Cornell Universty Press.
- Uçan, Hilmi (2008). *Dilbilim Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Yücel, Tahsin (2005). *Yapısalcılık*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

OKTAY YİVLİ

Kırk Yama

AŞK, EDEBİYAT ve ÖTEKİ ŞEYLER

Günce Yayınları

(İnanışlar ve Gelenekler Bağlamında)

TÜRK ve SLAV KÜLTÜRLERİNDE RENK SEMBOLİZMİ

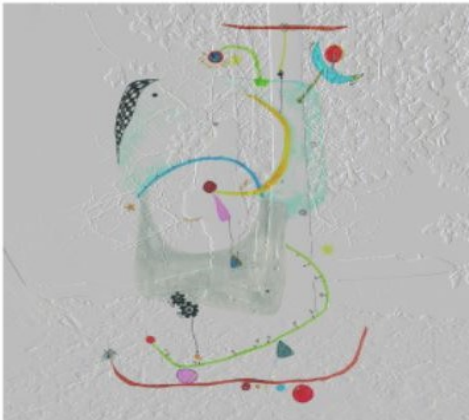
DR. HAKAN SARAÇ

Günce Yayınları

Dr. Zuhal Emirosmanoğlu

Fenomenolojik Bir 'Çeviri İşi': Bachelard-Düşçüzileri

Günce Yayınları

Mahmut Babacan

Üniversiteler İçin

Türk Dili Kompozisyon Bilgileri

Günce Yayınları